

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

השיעור נמסר
במוצאי שבת-קודש
פקודי-החודש
ניסן התשפ"ה בשל"ו
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דיני ערב פסח שחל בשבת, מהרמב"ם ושלחן ערוך, מהרי"ץ ושתילי זיתים. זמן בדיקת חמץ וביטול חמץ. השארת חמץ לצורך סעודות השבת. זמן תפילת שחרית בשב"ק זו. ועניין חלוקת סעודת שחרית לשתי סעודות.

הבהרה כי כללי ההוראה בספרי שלחן ערוך המקוצר – כגון סתם ויש אומרים, יש אומרים ויש אומרים, יש נוהגים ויש נוהגים – הינם כפי הכללים שכתבו הפוסקים לגבי ספר השלחן ערוך למרן הבית יוסף זיע"א.

ארבע נימוקים מה ראה ג"ע מהרי"ץ זיע"א להביא גם את דעת האומרים לחלוק את סעודת שחרית לשתיים, הגם שזה נגד דעת רבותינו שאנו הולכים לאורם, הלא המה רבינו הרמב"ם ומרן הש"ע.

לחלוק את סעודת ליל שבת לשתי סעודות, אפשר רק בשעת הדוחק ולא לכתחילה.

המשך ד' הנימוקים לעניין דלעיל.

ג' סיבות מדוע לא התירו רבים מן הפוסקים לאכול מצה מבושלת או מטוגנת בערב פסח שחל בשבת.

תגובה למכתב לגבי הנאמר בשיעור הקודם. א' בעניין חלוקת סעודת שחרית לשתיים. ב' בעניין שאין לתת אפי' לקטנים בערב פסח מצה מבושלת או מטוגנת. ג' בעניין ההיתר לקיים מצוות סעודה שלישית בעוגת (מאפה) קמח מצה.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה. ושו"ת הציבור.

כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 782

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה וליזכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר הרה"ג נעם שרעבי הי"ו, ב"ר יצחק, מהישוב יד בנימין, שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפוצה למוסדות יד מהרי"ץ, להצלחתו ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות, ולעילוי נשמת מרת דינה בת סעיד ע"ה. תנצב"ה.

וכן ע"י מרת שרה ב"ר יחיאל מהאצרי הלוי תיבדל לחיים טובים אמן, לע"נ בתה מרת מיכל ברכה ב"ר שלום ע"ה, אשת רבי אשר סינאני יבדל לחיים טובים וארוכים, שהזדככה ביסורים וקיבלתם באהבה, שהשבוע ה' ניסן יחול יום השלושים לפטירתה. וכן לרפואתה ולהצלחת כל משפחתה ברוחניות ובגשמיות.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו רבי אליה שר שלום בן ר' איתן הי"ו מירושלים עיקרית – זהו אחיו של ידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו מארצה"ב, אחיו השני – לרפואת נ"ב היוולדת מרת נוי רבקה שתחי, לבריאות איתנה ונהורא מעליא. ולהצלחת בתם הודיה שנולדה להם במזל טוב, יחד עם כל בני ביתם שיחיו בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ. ירבו כמותם בישראל. כל המשפחה ב"ה התאגדו סביב נתיבות מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש להצלחת הבחורה הכשרה דבורה מאירה בת רבי רפאל שלום שתחי, מארצות הברית, לזיווג הגון משורש נשמתה בקרוב ממש. בעבור שהתנדבה סכום הגון לכולל נתיבות מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי עדן גמליאל הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו ולצלחה מרובה בפרנסה, בעבור שהתנדב בעין יפה לכולל נתיבות מהרי"ץ.

וכן להצלחת מארי חננאל שרארה שליט"א, לשחרור בנו ר' שלום נר"ו במהרה, שנכלא בכלא על היותו עריק. השם ישמרהו ויחיהו, ויצליהו מכף כל הקמים עליו לרעה. וכן על כולם. כתבנו לו מכתב ברכה, ולפני כן לה' יצחקוב נר"ו שגס'כן נכלא, בנוסח חזק ואמץ, ירבו כמותך בישראל, אל תירא ואל תחת.

וכן השיעור מוקדש בהודאה לבורא עולם על הצלת בנו זיו בן אוהד, שבלע מטבע ומיד לאחר התרומה השתחרר. ב"ה הם תרמו לנתיבות מהרי"ץ, ויצא. בעז"ה שימשיך בהחלמה שלימה.

כמו כן לרפואת מרת רעיה בת עזרא הי"ו בגשמיות וברוחניות, וברכה הצלחה ורוגע לבתה אביגיל בת אמתי יצ"ו.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, והזקוקים לרפוא"ש – השם ברוך הוא ישלח להם רפוא"ש בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

דיני ערב פסח שחל בשבת, מהרמב"ם ושלחן ערוך, מהרי"ץ ושתילי זיתים. זמן בדיקת חמץ וביטול חמץ. השארת חמץ לצורך סעודות השבת. זמן תפילת שחרית בשב"ק זו. ועניין חלוקת סעודת שחרית לשתי סעודות.

לשון הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות חמץ ומצה הלכה שלישית, חל ארבעה עשר להיות בשבת, בודקין את החמץ בלילי ערב שבת, שהוא ליל שלשה עשר.

כאשר ערב פסח חל בשבת – כמו בשנתנו זו – ישנם כמה וכמה דברים שהם שונים מערב פסח רגיל.

דבר ראשון, זמן בדיקת חמץ. הרי אי אפשר לבדוק, בליל שבת. ולבדוק ביום ששי, בדיעבד אכן הדבר מועיל, אולם לכתחילה הרי הבדיקה צריכה להיות

בלילה, שאז בני אדם מצויים בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה. על כן, העבירו חכמים את זמן הבדיקה, שתהיה בליל ששי. ביום חמישי בלילה, שזהו ליל שלושה עשר.

ומניח מן החמץ, כדי לאכול ממנו עד ארבע שעות ביום השבת.

כיון שישנה חובה לאכול סעודות בשבת, לכן תשאיר חמץ לאכול, כפי הצורך. שלא יהיה יותר מדאי הרבה. תשער כמה ומה שצריכים לאכול, עד ארבע שעות בשב"ק בבוקר. כי מאז ואילך, ישנו איסור של אכילת חמץ.

ומניחו במקום מוצנע. והשאר, מבערו מלפני השבת. ואם נשאר מן החמץ ביום השבת אחר ארבע שעות – אם בכל זאת נשאר חמץ מיותר – מבטלו, וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון, ומבערו.

זהו כל מה שהרמב"ם כותב, לגבי ערב פסח שחל בשבת.

ובשלחן ערוך [סי' תמ"ד], ישנם הרבה יותר פרטים. מרן הביא דברים רבים, אשר אינם מפורשים בגמרא, אלא בספרי רבותינו הראשונים. כגון, מתי יהיה הביטול. ומה לגבי המאכלים שנדבקים בקדירות. כמה וכמה פרטים, שהפוסקים ביררו אותם, בכדי לצאת מכל החששות שיכולים להיות. וכן מה אם נשאר פירורים ברצפה, לטאטא אותם. וכו' וכו'.

אבל העיקר הוא, שכולם מדברים על כך, שמשאירים חמץ לסעודות השבת. דהיינו, מה שבדור שלנו – וגם כבר לפני כן – התחילו לדבר על כך שלא יהיה חמץ כלל, בכדי שלא להיכנס לכל החששות והשאלות, כגון האם לאכול מצה מבושלת או מטוגנת. לשעבר הדבר כמעט ולא עלה על דל שפתם. פשוט היה להם שאוכלים חמץ בליל שבת, ובשחרית שבת. יתירה מכך, אפילו לגבי סעודה שלישית, בספר מהרי"ל כתוב [בדרשתו לשבת הגדול] כי נראה היה כי אפשר לאכול אז מצה מבושלת, רק מסיים שלא נהגו כן בפועל. ומביאו המג"א בסימן תמ"ד ססק"א.

צריכים להבין, למה לא התקבל הדבר הזה? כי לכאורה, אפשר היה לפתור את הבעי"א, את כל החששות, בפרט כאשר ערב פסח חל בשבת.

האמת היא, כי לגבי מצה עשירה, כבר הבית יוסף אומר כי אין הכי נמי, אפשר היה לעשות מצה

שערי יצחק – השיעור השבועי

בחמ"י ובס' הררי קודש. א"כ ישנו קשר, בין המצה לבין קרבן פסח, לכל הפחות בזמן הצלייה. הרחבת על כך בתשובה שעדיין לא נדפסה. לכן מי שיכול לעשות כך בליל הסדר, גם כיום בזמנינו, לאפות במוצ"ק, אזי מוטוב ומהנעים. ברם צריכים לדעת, כיצד לא להיכשל. יש לדעת את כל הפרטים, כי ישנן הרבה חששות. צריכים להיות ערוכים לכך מראש.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, ויום ששי, מבער קודם חצות, ושורף החמץ שמצא בעת הבדיקה, כדי שלא יבוא לטעות בשאר שנים. אך הביטול לא יהיה, רק ביום השבת.

אין סיבה לומר כל חמירא וכו' ביום ששי, מכיון שעדיין אוכלים חמץ. לכן, שיאמר בשבת את נוסח כל חמירא וכו'.

ומשיירין מזון שתי סעודות, לצורך השבת. בסעודת ליל שבת, אוכלים חמץ. ובסעודת שבת בבוקר, ג"כ אוכלים חמץ.

וסעודה שלישית – הרי לאכול מצה אי אפשר, כי 'כל האוכל מצה בערב פסח מכין אותו מכת מרדות', ולאכול חמץ ג"כ אי אפשר, כי החמץ נאסר כבר מארבע שעות. א"כ מה עושים? אומר מהרי"ץ, שתי אפְּשָׁרִיּוֹת – יש אומרים, דיחלוק סעודת שחרית, ותעלה לו לסעודת מנחה.

תחלק את סעודת שחרית – את התבשילים – לשתיים, ובכל פעם לאכול כזית חמץ לכל הפחות, ולכתחילה כביצה. החלק השני של סעודת שחרית, זאת תיחשב סעודה שלישית, אשר עשית אותה עוד לפני ארבע שעות.

ויש אומרים, דכיון שזמנה אחר זמן מנחה דוקא, אינו יוצא אם עושה אותה בשחרית. הדעה השנייה, לא מסכימה לכך. לא יוצאים בזה ידי חובה.

לכן יעשנה במצה עשירה, או ישתה רביעית יין, והוי במקום סעודה. כך כתבו האחרונים, ושכן דעת הזוהר פרשת אמור.

וכשחל י"ט הא' דפסח בשבת, פשיטא דבעי לאכול כזית פת ממצה, כיון שהותרה הותרה וכו'.

אין מבשלין לשבת זו דייסא וכיוצא בה, כדי שלא תצטרך הקדירה הדחה אחר אכילה. אם יבשלו מאכל שנדבק, יהיה צורך להדיח את הכלי, והרי אסור להדיח מכיון שזהו אינו לצורך שבת.

עשירה, אבל זאת טירחא. אי אפשר להטריח את כל העולם, לומר להם שיעשו מצה עשירה. לא כולם יכולים. מדובר לדידן, שמתירים מצה עשירה, דקיי"ל שמירפירות אינם מחמיצים. האשכנזים הרי אוסרים מצה עשירה, א"כ לגביהם בודאי שהדבר אינו פתרון. אבל אפילו לדידן, למרות שאנחנו סוברים כי הדבר מותר, לא אמרו זאת בתורת הנהגה.

*

גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א כתב [בעץ חיים חלק ב' דף ב' ע"א, סדר 'תיקון פסח' בזה"ל, אם חל ערב פסח בשבת, בודק כל מקום שיש לחוש לו מחמץ, ומבטל אחר הבדיקה.

את בדיקת חמץ, עושים בליל ששי.

בכוונה דילגתי כאן מתוך לשונו כמה מלים, 'אז שואבים את המים בליל ששי', כי הדבר אינו שייך בזמנינו. הרי הם [אבותינו בתימן] היו צריכים לשאוב מים שלנו, בשביל אפיית המצה, והרי אין אפשרות לשאוב בשבת. לגבי האפייה, הם אפו את המצות במוצאי שבת. בחג פסח רגיל, היו אופים בערב פסח אחרי חצות היום, לקראת הלילה. וכאשר חל במוצאי שבת, אפו במוצאי שבת, לפני עשיית הסדר. א"כ שאיבת ה'משומר', צריכה להיות אז ג"כ בליל ששי.

אולם העיקר – מה שנוגע גם אלינו – הוא, מה שכתב מהרי"ץ שם, לגבי בדיקת חמץ.

גם כיום, ישנם כאלה אשר אופים מצות בבתיהם. ישנם אנשים, שישנה להם האפשרות לאפות את המצות בעצמם. צריכים לדעת, כי לפי מנהג אבותינו, ישנו עניין שהאפייה תהיה דוקא במוצאי שבת. 'חפיבה מצוה בשעתה'. וישנן שיטות רבות בראשונים, שמצה אשר נאפתה לפני זמן שחיתת קרבן פסח, היא איננה כשירה. רש"י בספר הפרדס [סי' קכ"ט] אומר, כי זהו 'איסורא דאורייתא', כאשר אופים את המצה לפני ערב פסח, כי מצות הוקשו [בגמ' פסחים דף קכ:]: לקרבן פסח, והוב"ד בשבלי הלקט סי' רי"ג. בשלחן ערוך [סוף סי' תנ"ח] נפסק, ללוש אז בערב שבת אחרי חצות היום, בכדי שלא לחלק משאר ע"פ שחל בחול. וישנם עוד טעמים אחרים. אולם מנהג אבותינו היה כדעת גאונים אחרים, אשר סוברים כי האפייה צריכה להיות בשעת המצוה, דהיינו בליל הסדר. אמנם זהו אינו זמן שחיתת הפסח, אבל זהו זמן צליית הפסח, כמ"ש

וצריך להזהיר לחזנים, שלא יאריכו בתפילה. שלא יגנו יותר מדאי, וק"ו לא להוסיף מי שבירך והשכבות וכו'. לקצר בתפילה. מה שאפשר. שתהיה בצורה טובה, אבל לא להאריך.

ושיאמרו אותה קצת במרוצה, שלא יבואו לידי חשש איסור חמץ (פר"ח סי' תמ"ד, וחמ"י).

ותכף שעלה עמוד השחר, יתחילו להתפלל. שהתפילה תהיה מוקדם. כפי שאנחנו עושים, בהושענא רבה ובשבועות. וק"ו מי שנוהג לחלק את הסעודה לשתיים, כי הוא צריך להספיק את שתי הסעודות לפני ארבע שעות. אבל מהרי"ץ מדבר, גם בלי קשר לזה.

והוא – מהרי"ץ – מאריך שם, בעוד כמה פרטים.

בספר כף החיים [סימן תמ"ד ס"ק ח'] הביא תחילה, את דברי המגן אברהם וז"ל, ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים (והיינו שיברך ברכת המזון, מש"ז או ב') דהא י"א דיוצא בזה. שה"ג ומרדכי פ"ק דשבת וב"ח וכלבו. מ"א ס"ק א'.

אך מעיר על זה הכף החיים, ומיהו עיין לעיל בש"ע סי' רצ"א סעיף ב', דפסק דאפי' בדיעבד לא יצא אם עשאה קודם זמן מנחה יעו"ש ובדברינו לשם אות י"ב.

הרי מרן בשלחן ערוך פוסק, כי אם עושים את הסעודה השלישית לפני זמן מנחה, לא יוצאים בכך ידי חובה.

והשתילי זיתים כתב [שם ס"ק ד'] – על דברי השלחן ערוך זמשיירין מזון שתי סעודות לצורך השבת וכו' וצריך לעשותה קודם שעה עשירית' – בזה"ל, דמשם ואילך אסור לאכול שום פת, כמו שיתבאר סימן תע"א (ס"א). ואם אין לו מצה עשירה, יקיימנה במיני פירות. ואם יש לו בשר ודגים, הוא עדיף (מגן אברהם סק"ב).

אם ישנה מצה עשירה, אפשר לאכול אותה, כיון שלא יוצאים בה ידי חובה בליל פסח. ואם יש לו בשר ודגים, זהו הכי טוב. ואם לאו, לפחות מיני פירות.

השת"ז לא העלה כלל את העניין הזה, לחלוק את סעודת שחרית לשתיים. דהיינו, הרי השת"ז מביא כסדר, את מסקנות מפרשי השלחן ערוך, המגן אברהם והטורי זהב וכו', ובנ"ד למרות שהמג"א כתב את העניין הזה, השתילי זיתים השמיטו.

כבר הבאנו את דב' המגן אברהם שכתב בזה"ל, מכל מקום גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים, שיש

אומרים שיוצא בזה. דהיינו, המג"א אומר לנו כי ישנו עוד דבר לעשות, לא רק לאכול מצה עשירה או בשר ופירות ויין וכו', אלא לחלוק את סעודת שחרית לשתיים, כי יש אומרים שיוצאים בזה. ומרויחים שאכלו פת.

השתילי זיתים לא הביא זאת, כי הדבר הוא נגד דעת מרן.

אם כן, צריכים לדעת, להבין ולהשכיל, מה ראה גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זצ"ל, להביא את העניין הזה, את דעת ה'יש אומרים' הזאת? הרי הדבר נגד השלחן ערוך, ומלבד זה הוא גם נגד הרמב"ם? אלו רבותינו מאורי דרכינו, אשר לאורם אנחנו הולכים.

מרן בשלחן ערוך כותב במפורש [בסימן רצ"א סעיף ב'], שאם עושים סעודה שלישית לפני שש וחצי שעות, לא יוצאים בזה ידי חובה.

כך גם נראה מדברי רבינו הרמב"ם [בפרק ל' מהלכות שבת הל"ט] שכתב בזה"ל, חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת. אחת ערבית, ואחת שחרית, ואחת במנחה. וצריך להיזהר בשלוש סעודות אלו, שלא יפחות מהם כלל. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה, סועד שלוש סעודות וכו'. החובה היא שלוש פעמים, והרמב"ם כותב את זמניהם, 'ערבית שחרית ומנחה'. משמע, שלא יוצאים בכך ידי חובה, כמו שפתח בלשון 'חייב'. ובשלחן ערוך, הדבר כתוב בהדיא. אם כן, מה ראה מהרי"ץ, להביא בכל זאת את הדעה הזאת?

מהו העיקר, לדעת מהרי"ץ?

מהרי"ץ קיצר בעניינינו מאד מאד, הוא הביא ממש כמו 'ראשי פרקים'. אפילו כאשר הוא מביא את הדעה השנייה, הזכיר רק מצה עשירה ויין, והוא לא כתב שאפשר גם בשר או פירות וכו'. כלשכך כאשר הוא הביא את הדעה הזאת, לחלוק את סעודת שחרית, הוא לא הוסיף שצריך לעשות הפסקה בינתיים.

לכן, כאשר הבאתי הלכה זאת בשלחן ערוך המקוצר [בסימן פ"ט סעיף ד'], הרחבתי יותר. אבל הבאתי עכ"פ את שתי הדעות, בעיקבות מהרי"ץ.

וכך כתבתי שם בס"ד, בבוקר מתפללים בהשכמה תכף שעלה עמוד השחר. אנחנו פה [בביהמ"ד פעו"צ ב"ב], מתחילים 'הודו' בשעה 5:00. בעזרת ה'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

בשע"ה הם כפי הכללים בשלחן ערוך, דאזלינן כ"א בתרא.

גם בדקתי בהרבה מקומות שהעליתי י"א וי"א, שאכן יציב פתגם. ולא קשיא מדוע לא נכתב בסגנון סתם ויש, כי זאת יש לשאול אף על מרן השלחן ערוך. אלא שמע מינה כי זהו גדר אחר, דהיינו שמשקל הכרעת ההלכה כ"א בתרא, הוא פחות מכאשר הובאה בסתם. ודוק.

ואותו הדבר, הוא לגבי סתם ויש אומרים. כאשר מובא בשע"ה יש אומרים, פירושו שיש מקום לכך. אם זאת חומרא, אזי לכתחילה להחמיר. ואם זאת קולא, אזי אפשר לסמוך עליה. בקיצור, כפי הכללים שבספר שלחן ערוך.

מסתברא שגם מהרי"ץ, כאשר הוא מביא יש אומרים ויש אומרים, העיקר לדעתו הוא כפי הי"א השני. השאלה שלנו כעת היא רק, למה הוא הביא בכלל את הדעה הראשונה. ולא עוד אלא שהרי רואים למשל כי השת"ז השמיט את זה, א"כ כלשכן מהרי"ץ היה לו להשמיט זאת. כאשר מביאים את דעת יש אומרים – גם כאשר מובא בשלחן ערוך י"א וי"א – אמנם ההלכה כ"א בתרא, אבל הסיבה שהובאה הדעה הראשונה – פירושו שהדבר אינו מופרך. בשעת הצורך, אתה יכול לסמוך על כך. דהיינו, אם למשל אין לאדם מצה עשירה – כפי שמהרי"ץ כתב – וכן אם היין מזיק לו, או שאין לו יין, א"כ מה יעשה? לשם כך יש לו את הדעה הראשונה. אבל לכתחילה, יש לעשות כפי הדעה השנייה.

זכורני כי ישנם אחרונים שכתבו שכללי הש"ע, מקובלים המה מפי מרן מהר"י קארו עצמו. אך דבריהם נדחו. וכן העיקר, שאינם אלא מסברא. ולכן יש חילוקי דעות, אפי' לגבי הכלל י"א וי"א, כי הגם דנקיטין כ"א בתרא, יש קצת הסוב' בהיפך. כנראה סברתם שאת הדעה החשובה יותר, מקדימים לומר ולכתוב בראש ובראשונה. ואנן דאמרי' שהלכה כ"א בתרא, סבירא לן שאת העיקר משאירים לסוף כמסקנא, ומדגם שאת זה זוכרים יותר. [נמצא שאפי' תמצוי לומר כי המחבר אותו ספר, לא נתן דעתו לסדר דבריו במשטר כזה, יוצא לו כך מאליו. דוק והבן]. ולא עוד אלא שכבר בגמ' כשיש תרי לישני, קיי"ל דהלכתא כלישנא בתרא, כמ"ש הגאונים.

ממילא מובן כי טעם ונימוק זה שייך גם כלפי מהרי"ץ, וכן כלפי שאר ספרים, ממילא גם כלפי ספרנו הקטן

ויזדרזו בתפילה כדי שלא לאחר הזמן שמותרים באכילת חמץ. (ובעניין הפטרת שבת זו, עיין לעיל סימן פ' סעיף ד').

וכדי לקיים מצות סעודה שלישית, יש אומרים שיחלק סעודת שחרית לשתים, דהיינו שיברך ברכת המזון, ומפסיק מעט בהליכה ובדברי תורה או בטיוול – לעשות הפסקה בנתיים, שלא תהיינה ברכות שאינן צריכות. לכל הפחות כמה דקות – וחוזר ונוטל ידיו ואוכל קצת, ומברך שנית ברכת המזון.

ויש אומרים שזמנה דוקא אחר מנחה, לכן יעשנה אז בלביבות מטוגנות, או במצה עשירה וכדומה (ודוקא עד שלוש שעות קודם הלילה, כדלעיל סימן פ"ח סעיף ב'), או ישתה רביעית יין או מיץ ענבים (ובתוך שלוש שעות קודם הלילה, צריך לכל הפחות שתי רביעיות, או רובן) והוי במקום סעודה, או בבשר, או במיני פירות וכו'. כתובים שם עוד פרטים.

נמצא שבעיקר העניין ויסודו, הלכתי בעיקבות מהרי"ץ. להביא זאת בסגנון יש אומרים, ויש אומרים.

הבהרה כי כללי ההוראה בספרי שלחן ערוך המקוצר – כגון סתם ויש אומרים, יש אומרים ויש נהגים ויש נהגים – הינם כפי הכללים שכתבו הפוסקים לגבי ספר השלחן ערוך למרן הבית יוסף זיע"א.

בשיעור הקודם אמרתי, כי כאשר כתבתי בשלחן ערוך המקוצר, יש אומרים ויש אומרים, אזי הכלל שישנו בספר שלחן ערוך כי 'הלכה כיש אומרים בתרא', אינו בר תוקף בשע"ה וכו'.

אולם זאת טעות. דברים שאמרתי בפניכם, טעות הן בידי. האמת היא, שאמרתי זאת מתוך אילוץ עצמי, נגד מה שהיה מונח במחשבותי כל הזמן. כי סמוך לפני אמירת השיעור חשבת מדוע כתבתי כך. הרי הלכה כ"א בתרא, הייתי צריך להעלות זאת בסתם, ואת הדעה הראשונה כיש אומרים. ועוד, מדוע נהגנו בע"פ התשפ"א בשל"ב לחלוק סעודת שחרית לשתים. מזה היגעתי למסקנא חפוזה שעל כרחנו לא הלכתי לפי הכלל הזה. אבל עדיין הייתי מהסס בליבי. עד שנוכחתי לראות, את מה שאמר דהע"ה [תהלים קט"ז, י"א] אֲנִי אֹמְרִי בְּחַפְזִי כֹּל הָאָדָם פֶּזֶב. ויפה העירו לי גם כמה משומעי השיעור, כי הם שמעו ממני (ויש שראו כתוב) שאמרתי בעבר, כי הכללים

ונחלקו המפרשים האחרונים, אם יכול להשלימן במיני פירות. ודעת ר"ת דלא. וכן נראה מדברי רבינו.

א"כ הרמב"ם סובר שלא, ברם הדבר אינו כתוב במפורש. וישנו כלל, שלא קיבלנו הוראות הרמב"ם והש"ע, בדברים שאינם מפורשים. אם לא כתוב במפורש, אם רק מדייקים שכך נראה מדבריו, על זאת לא קיבלנו הוראותיהם. א"כ מן הבחינה הזאת, שפיר הביא מהרי"ץ את הדעה הזאת, דעת היש אומרים השנייה, כי הדבר טוב בדיעבד. אולם לא את הדעה הראשונה, כיון שלדעת הרמב"ם והש"ע אפילו בדיעבד לא יוצאים בכך יד"ח. אם כן לכאורה צריכים למחוק את הדעה הזאת, אין צורך בכלל להביא אותה, כיון שהדבר לא יעזור לדידן. זאת היא השאלה.

לגופו של עניין, כפי שאמרתי לעיל, כתבתי בס"ד בעיני יצחק בכמה מקומות, כי כאשר מובא בשע"ה סתם ויש אומרים, פירושו שישנו מקום לסמוך עליהם. כך כתבתי בהלכות כיבוד אב ואם, ובהלכות חדש, ובהלכות ערלה. לגבי יש אומרים ויש אומרים, רשום לי בזכרונותי כי ישנם רבים ששואלים אותי על כך. ואותו הדבר ג"כ לגבי יש נוהגים ויש נוהגים, ופירושו שהעיקר הוא כ"א בתרא, וכיש נוהגים קמא. אבל בכל זאת, הי"א הראשון איננו 'מחוק'. יש לו מקום בשעת הצורך.

והערת העורך: בעיני יצחק יו"ד חלק ב' סי' קס"ח הערה נ"ו והערה ס"ג, ובסימן קל"ה הערה ט"ו, הוסיף כת"ר לגבי עניין זה בזה"ל, על פי הכלל שלימדנו מהרי"ץ, כי כשהובאה דעת רבינו הרמב"ם בשלחן ערוך, אפילו נגד הסתם, נקיטין כוותיה. דהיינו כדברי הי"א.

ארבע נימוקים מה ראה ג"ע מהרי"ץ ז"ע"א להביא גם את דעת האומרים לחלוק את סעודת שחרית לשתים, הגם שזה נגד דעת רבותינו שאנו הולכים לאורם, הלא המה רבינו הרמב"ם ומרן הש"ע.

בנ"ד השאלה היא, על מה הדבר נסמך? מה 'ראה' מהרי"ץ להביא את דעת י"א קמא?

נלע"ד בס"ד לומר ארבעה נימוקים, ליישב את דבריו, למה בכל זאת יש לדעה הראשונה משמעות. דבר ראשון, לא ברור שזהו נגד דעת הרמב"ם. אמנם בשלחן ערוך הדבר מפורש, שלא יוצאים בכך, משא"כ ברמב"ם.

ש"ע המקוצר. בפרט ובמיוחד כי אין זה כלל שקבע מרן לעצמו, בספרו, ומסר לתלמידיו, שאז היה מקום לומר דוקא בזה. אלא שהסברא נותנת כך בסדר כתיבת המתפרים, וכדקא אמרן. כלשכנן ש"ע המקוצר, שהוא אמור להיות מקביל ככל האפשר לשלחן ערוך 'הארוך'.

ככה גם נראה, ממה שכתב מהרי"ץ בסוף, כי כך כתבו האחרונים, ושכך דעת הזוהר. נראה כי הוא מעדיף יותר, את הדעה האחרונה. אבל בכל זאת, הוא הביא את הדעה הראשונה.

והרי הדעה השנייה, יכולה להיות מתאימה, גם לפי הרמב"ם והש"ע. למרות שבדרך כלל, לגבי סעודה שלישית - בכל שב"ק רגילה - צריך לעשותה לכתחילה בפת. אבל הש"ע מביא [בסימן רצ"א סעיף ה'] כי ישנן דעות אחרות. וזה לשונו שם, צריך לעשותה - לכתחילה - בפת. ויש אומרים, שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן. ויש אומרים, שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת, כבשר ודגים, אבל לא בפירות. ויש אומרים, דאפילו בפירות יכול לעשותה. וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת, אלא אם כן הוא שבע ביותר.

הרי שהש"ע מביא במפורש, כי ישנם 'יש אומרים' כאלה.

וגם הרמב"ם [שם פרק ל' משבת הל"ט], למרות שהוא לא נכנס אל הפרט הזה, כיון שאיננו מפורש בגמרא, אבל הרב המגיד כתב עכ"פ כי כך נראה דעת הרמב"ם.

נביא את כל לשון הרב המגיד, לפי שהוא נצרך לענייננו, בהמשך דברינו, אף שנושא זה אם בעיני דוקא פת הוא בסוף. וכך כתב, ומ"ש רבינו ערבית שחרית ומנחה, נראה לי שדעתו ז"ל, שמצוה לעשותם באלו הזמנים. ודבר זה, מחלוקת בין הגאונים ז"ל. שבעל הלכות כתב, שאפילו מפסיק בשחרית באמצע סעודתו, ומברך בהמ"ז, ואחר כך מברך המוציא, וחוזר ואוכל שאר דברים. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל, שלפ"ז לא הוזכרו בחיוב הזמנים האלו גבי הצלה וקערות שאכל בהן, כמו שהזכרתי פכ"ג, אלא אורחא דמילתא נקט. ובספר העתים האריך בזה, והעלה שמצוה לעשותן באלו הזמנים, והוכיח כן, ועיקר.

לחלוק את סעודת ליל שבת לשתי סעודות, אפשר רק בשעת הדוחק ולא לכתחילה.

דרך אגב, מה שאמרתי בשיעור הקודם, לגבי חלוקת סעודת הלילה [לשתי סעודות], כבר דיברתי על כך בס"ד לפני מספר שנים [בשנת התשפ"א], וצריכים להדגיש כי המסקנא לבסוף היא, שהדבר הוא רק בשעת הדוחק. דהיינו, לעשות בלילה שתי סעודות, זהו אינו לכתחילה. אולם בבוקר, לעשות שתי סעודות, זה יותר אפשרי. אמנם לא לפי כל הדעות, אבל עכ"פ הדבר אפשרי.

זאת אומרת, אם ישנן לפני אדם שתי אפשרויות, אזי עדיף טפי שיעשה זאת בבוקר.

המשך ד' הנימוקים לעניין דלעיל.

ממשיך הרב המגיד, ובספר העתים האריך בזה, והעלה שמצוה לעשותן באלו הזמנים, והוכיח כן, ועיקר.

יש כאן דבר מעניין. הרי בעל ספר העתים, הוא איננו מגאוני בבל. מחבר ספר העתים הוא הנשיא כמהר"ר יהודה ברצלוני, שהיה בארץ ספרד, בקטלוניה. אבל, אעפ"כ הרב המגיד מחשיב אותו 'גאון', כמו את בעל הלכות גדולות. ומציב אותם זה לעומת זה.

היום בדר"כ כאשר אנחנו מדברים על 'גאונים', כוונתנו לגאוני בבל. אבל הדבר לא היה מוסכם לשעבר. למשל הרמב"ם, הוא כותב כך אף על מהר"ר יצחק אבן גיא. והוא כתב בהדיא באחת מאיגרותיו כי גם גדולי ספרד נקראים 'גאונים'. וספר העתים בעצמו, כותב את התואר 'גאון' על הרי"ף. דהיינו, אצלם התואר 'גאונים', לא היה מיוחד לבבל, אלא גם על הגדולים שהיו בארצות האחרות. וישנם כאלה, שגם על הרמב"ם עצמו כתבו את התואר הזה, 'הגאון'. בדורותינו התקבעו יותר, השמות והתוארים לדברים מסויימים. אבל בזמנם, התואר הזה היה יכול להיות גם עליהם. [עייין בהרחבה בעניין זה, בשיעור מוצש"ק דברים התשע"ג, ומוצש"ק וישב התשע"ד].

[לגבי התואר גאונים שלא היה מיוחד לבבל, כך רגיל גם מהרח"כ לקרוא בשם גאונים לרבינו חננאל והרי"ף ודומיהם, ועיין לשונו בשער ספרו שם טוב על הרמב"ם. וכמדומה תמה עליו מעכ"ת במקום אחר היאך קורא להם גאונים, ולפי מה שאמר כאן אתי שפיר. איתמר.

לשון הרמב"ם היא, חייב אדם לאכול שלוש סעודות בשבת, אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה. ומי שיעיין בהרב המגיד משנה, שכבר הקדמנו, יראה כי ה'חייב' שנוכר בהלכה זו הוא, כלפי עצם אכילת ג' סעודות. אבל לגבי הזמנים של-סעודות, הדבר איננו ברור.

כך לשון הרב המגיד [כפי שהבאנו לעיל], נראה לי שדעתו ז"ל, שמצוה לעשותם באלו הזמנים. רק 'מצוה', לא חובה. מובן א"כ כי מה שהרמב"ם כתב 'חייב', הוא רק לגבי עיקר האכילה, אבל נד"ד הוא 'מצוה'.

ודבר זה, מחלוקת בין הגאונים ז"ל. שבעל הלכות כתב, שאפילו מפסיק בשחרית באמצע סעודתו, ומברך בהמ"ז, ואחר כך מברך המוציא, וחוזר ואוכל שאר דברים.

ואח"כ הוא מביא, כי אמנם בגמרא רואים שהסעודות הם בערבית שחרית ומנחה, כי כתוב שכאשר ישנה דליקה בר מינן, מותר להציל – אם זה בלילה – מזון שלוש סעודות. ואם זה בשחרית, שתי סעודות. ואם במנחה, סעודה אחת. א"כ רואים שעשו את הסעודה במנחה. על כך הוא מביא תירוץ, אליבא דשיטת בעל הלכות גדולות הנז"ל, שאכן בדרך כלל ככה עושים, אבל לא שישנה בכך חובה. זהו רק 'אורחא דמלתא'. אולם מבחינת הדין, אפשר לעשות זאת גם בבוקר.

*

מפשטות דב' הרמב"ם נראה אמנם כי גם זמני הסעודות שכתב, הם לעיכובא. דהיינו שתיבת 'חייב' דברישא, קאי נמי עליהו. וכך משמע נמי במה שכתב בפי'המ"ש בשבת פט"ז משנה ב'. אך כנראה אנחנו חושבים כך, בגלל שבספרי הרמב"ם הנדפסים לפנינו, עשו נקודה אחר תיבת 'במנחה', ולכן אנחנו קוראים עד שם בנשימה אחת, וממילא מבינים כי 'חייב' שייך עד שם.

אך צריך לדעת שבכתבי היד, אין סימני הפסק, וכמו שג"כ בכת"ק של-רמב"ם עצמו (שנתגלה בגניזה) אין, כמצולם ברמב"ם מהדורת פרדס בכרך משנה תורה האחרון.

אם-כן כנראה הרב המגיד סבר שצריך לנשוט – וכן לעשות נקודה – אחרי תיבות שלוש סעודות בשבת. רק עד כאן, 'חייב'. אבל מכאן ואילך, אחת ערבית וכו' זהו גדר אחר, ואינו אלא 'מצוה'.

אמר יב"ן, אכן כתבתי כך בכלל ההערות שבבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך חמישי סוף הלכות עירובי תבשילין דף קמ"ט, על שם טוב פ"ו מהל' יו"ט הלכה ז', הגאונים ז"ל פסקו כפשט דברי שמואל. וכתבתי עליו שם, לא מצינו בגאונים, זולתי הרא"ש, ראש וראשון יעו"ש.

וכבר השיב כדלעיל חתני הרב הגאון נריה חובארה שליט"א בזה"ל, 'גאונים' אצל מהרח"כ זצ"ל מונח על כל רבותינו הראשונים, בפרט דרכו להשתמש בסגנון זה כשהדעה הרווחת היא כמותם, ויש דעת יחיד כנגדם. דוגמא לזה בפ"ה מהל' ת"ת הל"א שכתב הרמב"ם 'כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כן הוא חייב בכבוד רבו ויראתו יתר מאביו, שאביו מביאו לחיי העוה"ז ורבו וכו' לחיי העוה"ב'. וכתב על זה מהרח"כ זצ"ל דאין חילוק בין אם רבו מלמד בחינם, לבין אם מלמד בשכר, לאפוקי ממאן דמחלק בזה עיי"ש. והכא עכ"פ יש בגאונים. (אבל עניתי על כך, כרשום בזכרונותי. יב"ן).

זכמו שכתבו הגאונים ורבינו ז"ל ולא חילקו' – ולא נמצא שם בגאונים יותר משאר ראשונים. דכל הראשונים סתמו בזה, וחילוק בזה רק בעל ספר חסידים כתב בסי' תקפ"ה. ודי במה שנצטט לשונו בשער ספרו, 'זה ספר שם טוב, חיבור על קצת דינים וכו' ומדברי הגאונים ז"ל, ומכללם הרה"ג ר"ח והרי"ף ורגמ"ה ורש"י ז"ל'. אטו לא ידע מהרח"כ זצ"ל דקאי רק על ר"ח – הרב הגאון רבי חננאל – שדבריו דברי קבלה. אבל הרי"ף וכו' לא בכלל הגאונים. יב"ן.

בכל אופן, הרב המגיד משוה את בעל הלכות גדולות, עם בעל ספר העתים. שלכן הוא אומר, כי זאת מחלוקת בין 'הגאונים'. בעל הלכות גדולות כתב, שמפסיק באמצע הסעודה. פירוש, שזה מותר לכתחילה. ולפי ספר העתים, 'מצוה לעשותם באלו הזמנים', אבל לא חובה, דהיינו יוצאים עכ"פ ידי חובה.

ומהי דעת הרמב"ם?

אומר הרב המגיד, נראה לי שדעת הרמב"ם שמצוה לעשותם באלו הזמנים. פירוש, שהדבר אינו חובה. נמצא שהוא סובר כדעת בעל ס' העתים.

כך כתב במפורש, מהר"ר יהודה עיאש, בספרו מטה יהודה [סימן רצ"א דף קפ"ב]. הוא מביא את לשון הרב המגיד, וכותב על כך בזה"ל, משמע דאפילו למאן דמחמיר, אינו אלא מצוה. זאת איננה חובה.

א"כ ממילא מובן, שנלמד לנדון דידן. שאלנו על מהרי"ץ, למה הוא הביא דעה זו שהיא נגד הרמב"ם? התשובה היא, כי לא בטוח שזהו נגד הרמב"ם. גם לדידיה יוצאים בכך ידי חובה. א"כ ישנה מקום לדעה הזאת.

אמנם הוא – המטה יהודה – מוסיף ואומר, ואפשר שלשון מצוה דכתב המ"מ, ר"ל ולא יצא ידי המצוה, והיינו לא יצא ידי חובה.

אך זהו רק בלשון 'אפשר'. דהיינו, המושכל הראשון שלו הוא, כי פירוש הדבר שזאת רק מצוה. אלא שבסוף הוא מסתפק, אולי אינו כן. הדבר אינו ברור לו.

בכל אופן, לעניין הלכה למעשה, בהמשך הוא מביא בזה"ל, וכן מוכח מהתוספות והרא"ש ז"ל והגהות מיימוני.

ולא ידעתי למה מרן לא הזכיר דברי הרב מגיד משנה.

המלים האחרונות הללו, הן יהיו לנו תשובה שנייה לשאלתנו דלעיל.

מרן הבית יוסף, אשר הביא את הדעות הללו [בסימן רצ"א], לא הביא את דברי הרב המגיד. וממילא, גם לא את ספר העתים, שלא היה בידו.

במלים אחרות, אשתמיטתיה דב' המגיד משנה. ואם הדבר כן, ישנם רבים הסוברים, כי כאשר ישנן דעות שמרן הב"י לא ראה אותן, יכול להיות שאם היה רואה הוא היה חוזר בו, ולא היה פוסק בספרו שלחן ערוך שלא יוצאים ידי חובה. רואים בספרו בית יוסף, שהוא הביא בנ"ד רק את דעת בה"ג, שכתב כי אפשר לעשות ככה. ומאידך, הוא מביא ראשונים רבים, הסוברים שלא יוצאים ידי חובה. יוצא כביכול שדעת בה"ג בענייננו, זאת דעת יחיד. ברם, אם היה רואה כי הרב המגיד למד כך בדעת הרמב"ם, וכן את ספר העתים שכתב כי זאת רק מצוה, אזי יתכן שהוא היה לכלהפחות מביא אותם בסגנון יש אומ'. ועוד מעט נביא בס"ד, את דברי ספר העתים בפנים, ונראה בס"ד כי מ"ש המטה יהודה מעיקרא זהו הפירוש הנכון בדבריו.

מרן בבית יוסף שם [בסימן רצ"א] כתב בזה"ל, הר"ן כת' בפ' כל כתבי, בשם בעל הלכות, דאפי' מפסיק באמצע סעודה ופורס מפה ומברך, והדר שרי המוציא ואוכל כביצה ומברך, שפיר דאמי. דהיינו, העיקר שיאכל פת. בסעודה הראשונה – בשחרית –

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובהמשך הוא מביא שקלא וטריא, מה טוענים אלה ומה טוענים אלה, כי ישנם שטענו כלפי המנהג הראשון שזאת ברכה שאינה צריכה, מאחר שאתה מפסיק את הסעודה למרות שְׁכַלְתָּ לאכול זאת בסעודה אחת. הוא מביא מה עונים על כך, מהו ההיתר. הוא מפלפל בזה, מביא את כל הצדדים.

וזה מקצת לשונו שם, דהיכי אפשר להני דנהיגי למעבדינהו לתרתי דיומא בחדא תכא. אפשר יתיב ובדעתיה למיכל, ותכא ותבשילי קמיה, ומפסיק סעודתיה ומברך ברכות שאין צריכות לו, בתמיהה. וקרוב להיות עובר משום מוציא שם שמים [לבטלה].

ולגבי הראיה מן הדליקה שנפלה בשבת וכו', דחזינן התם כי הסעודה השלישית היא במנחה. מה הם עונים על כך? על זאת הוא כותב בזה הלשון, והני דנהוג למיעבד תרתי סעודתא דיממא על חדא תכא, אמרי לך, ודאי מצוה מן המובחר למיעבד בשחרית ובמנחה. גם הם מודים, כי המצוה לעשות זאת אחרי המנחה, אבל הדבר אינו מעכב. הם יענו, שזו רק מצוה מן המובחר.

מיהו שאר עמא, דלא שכיח להו – היה להם משום מה איזה קושי, שהם לא יכלו – ולא אפשר להו לתקוני מאכלי לתרי זימני, לשחרית ולמנחה, כי היכי דלא ליפשעו במצות ג' סעודות, שרינן להו משום כבוד שבת להפסיק אכילתן, ולברך ברכות (על) המזון באמצע. ואע"ג דדעתיהו למיכל טפי. דהני ברכות, לאו לבטלה אינון, אלא לקיומי ג' סעודות שציונו המקום מברכינן להו.

מסיום לשון זה משמע שהוא סובר בפשיטות שג' הסעודות הן מן התורה. כמדומה כי המקובל, שהן מדרבנן, כי ישנה לכך רק אסמכתא מדברי הנביא (ועי' כף החיים סימן רמ"ב ס"ק ו', ושאר ספרים. ומ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פ' אמור ע"פ ביום הראשון מקרא קודש ד"ה והטור). אבל עכ"פ הוא סובר, שהדבר הוא מדאורייתא. כמדויק ממה שנקט בסגנון שציונו 'המקום'. אולי אין הכרח לכך.

בסופו של דבר, בעל ספר העתים בעצמו – במסקנא שלו – איננו מסכים לדעה הראשונה. הוא כותב בזה"ל, הלכך לא אפשר למיהוי תרתי דיממא. אלא חדא בשחרית, וחדא במנחה. והכי מסתבר לן לעניות דעתן.

יאכל כביצה, וגם בסעודה השנייה יאכל כביצה, ומעיקר הדין אפילו כזית.

אבל התוס' והרא"ש והמרדכי כתבו שם, שאין זמנה אלא מן המנחה ולמעלה. וכ"כ הגהות בפכ"ט. לפני כן, לא יוצאים ידי חובה. וכך פסק מרן בספרו שלחן ערוך. אבל, מה עם הרב המגיד, בדעת הרמב"ם? ומה עם ספר העתים?

זאת תשובה שנייה בס"ד. כי יכול להיות, שאם מרן הב"י היה רואה זאת, גם הוא היה מודה.

*

נראה בפנים את דברי ספר העתים – אשר ראשונים רבים סמכו עליו, כי הוא היה גברא רבה – כתב כך בסימן קצ"ג [דף 284] בזה"ל, הואיל וג' סעודות מצוה רבה היא, מכל הני אנפי דפרשינן, צריך איניש להיות נזהר בהו, ולא ליפשע מלמעבדינהו. מיהו אצטרוכינן לפרושי, דנהגו בהו עלמא, בתרי אנפי.

הוא אומר, כי ישנם שני אופנים, שני מנהגים, כיצד 'העולם' עושה את ג' הסעודות בשבת.

איכא מאן דנהיגי למעבדינהו, זה אחר זה.

שמעתם? הוא לא מדבר – כמו בה"ג דלעיל – על ערב פסח דוקא, אלא לגבי כל שב"ק. היה מנהג כזה – של רבים – אשר היו מחלקים את סעודת שחרית לשתיים, בכדי לקיים סעודה שלישית.

כגון שיש לאדם שני תבשילין, או כפום מאי דאית ליה, ומקרב תפא ומשי ידיה – מקריב את השולחן, ונוטל את ידיו – ומקדש על הכוס בפה"ג בקול, והיינו קידושא רבה, ושרי המוציא אתרתי ריפתי, כדפרישית דנקיט תרתי ובצע חדא, ואכיל מאי דבעי. ומשי ידיה, ופורס מפה ומברך ברהמ"ז. והדר משי ידיה. אתם שומעים? לאחר ברכת המזון, שוב הפעם נטילת ידים חדשה.

ומה לגבי קידוש?

ולא נהוג כ"ע לקדושי בפה"ג על הכוס כדקדמיתא. מספיק הקידוש הראשון. אלא משי ידיה, ובצע אתרתי ריפתי, כל עידן דאכיל בשבתא ואפילו כמה זימני, (ומייתא) מן מאכלי [ומייתא] דאית ליה דאצנע עד השתא, ואכיל מה דבעי. והדר מברך ברהמ"ז, ומסלקי תכא. זהו מנהג אחד.

ואית דנהוג למעבדינהו, כל חדא בפני עצמה. חדא בלילא, וחדא בצפרא, וחדא במנחה. והיינו עיקר ג' סעודות, ובהכי נפיק איניש ידי חובה.

הוא אומר כי לפי דעתו נראה, שזה צריך להיות דוקא אחרי מנחה. לפי הראיות שהוא העלה שם.

וזהו 'יסוד מצותו'. ומיהו נהוג קצת עמא, למיעבדינהו אחד תכא, שלא כהלכה.

הרב המגיד הביא בשמו, ומובן שהוא העלה כך במסקנתו, כי 'מצוה לעשותן באלו הזמנים'. והסברנו בס"ד, כי זאת רק 'מצוה' ולא 'חובה'. עכשיו ענינו רואות כי בספר העתים עצמו כתוב, הסגנון הוא 'יסוד מצותו'. נראה כי פירושו הוא, כי לפי הדעה הראשונה – שהיא שיטת הבה"ג, אף שהוא לא מזכיר אותו בהדיא. עכ"פ לפי השיטות הללו – זאת מצוה מן המובחר. אבל ספר העתים עצמו סובר שזאת לא רק מצוה מן המובחר, אלא אדרבה שזהו 'יסוד מצותו'. פירושו שזהו עיקר המצוה. הוא לא אומר, שלא יוצאים בכך יד"ח. אכן יוצאים בזה יד"ח, רק 'עיקר המצוה' לעשות זאת אחרי המנחה. מי שלא עושה כך, הוא יצא ידי חובה, רק שהוא לא קיים את 'עיקר המצוה'.

נמצא כי זאת שיטה ממוצעת. לבה"ג מותר לכתחילה, לס' העתים מועיל בדיעבד. ולתוספות (וסיעתם כדלעיל) אפ"י בדיעבד לא יצא.

ואפשר שמנהגם זה לחלק סעודת שחרית, נתייסד קודם שנתפשט השלחן ערוך בתימן, וסברו מייסדיו דכיון דלהרמב"ם לעיכובא בעינן דוקא פת – ודלא כמרן בשלחן ערוך סימן רצ"א סעיף ה' שהעלה סברות נוספות בזה בשם יש אומרים, וסיים שהעיקר כמו שסתם תחילה שצריך לעשותה בפת, אלא אם כן הוא שבע ביותר יעו"ש, ובהגהת הרמ"א, ובשו"ת פעולת צדיק למרי"ץ חלק ב' סימס ק"ו – אם כן עדיף טפי לחלק סעודת שחרית, שאז מקיימים גם סעודה שלישית בפת כדינה, ומצד זמנה הרי יוצאים ידי חובה גם אליבא דהרמב"ם לפי הבנת הרב המגיד דלעיל. מה שאין כן אם יעשו כסברא השנייה, לא יצאו ידי חובה אליבא דהרמב"ם. והנהגים כסברא השנייה שהביא מהרי"ץ, נתייסד מנהגם אחר שנתפשט שם השלחן ערוך. איתמר.

אם כן, יש לנו כאן תשובה שלישית. ורואים ג"כ שהיה זה מנהג מקובל בחלק מקהילות ישראל, לחלוק את סעודת שב"ק לשתים, אפילו לא בערב פסח שחל בשבת.

*

יש לנו לעיין ולשאול, מה אבותינו נע"ג, נהגו מקדם בעניין זה?

מהרי"ץ זיע"א לא הזכיר במפורש כיצד היה 'המנהג', וגם לא השתילי זיתים. חושבני, כי כיון שהדבר הזה קורה אחת לכמה שנים, מאחר שמהרי"ץ הביא את הדעה הזאת – אני אומר זאת בכדי ליישב את העניין – מן הסתם היו כאלה אשר נהגו כך. ולכן מהרי"ץ הביא את הדעה הזאת, כיון שהדבר איננו מופקע. הרי ישנם גאונים שסברו כך.

ולא רק זה. נתברר כי זאת איננה רק שיטת הגאונים. יישר כוחו של ידידנו הרב יהודה חרוזי הי"ו, שהראה לי כי בספר אליה רבה [בסימן רצ"א] הביא, שישנם ראשונים רבים אשר סוברים כך. וזה לשונו, יען שראיתי בזה מחלוקת גדולי ראשונים, שלא נזכר בב"י, צריך אני להזכיר. הנה ברקח סימן נ"ד כתב, דיוצא ידי שלש סעודות בקינוח סעודה שאוכל בסעודת שחרית, שאין רגיל בחול לאכול, כגון דגים או פירות אף קודם חצות. וכן כתבו מרדכי [סי' שצ"ז], ואגודה [פ' כל כתבי סי' קמ"א] בשם ראבי"ה [סי' רנ"ב]. ובה"ג [פ' כל כתבי], ור"ן [דף מ"ג ע"ב, ד"ה ת"ר כמה] כתבו, דברכת המזון דוקא חשיב הפסק, ומ"מ מודים דיוצא אף קודם חצות, מיהו בעינן בפת. וסברא זו כתב הכל בו דף מ"א [סי' ל"א, ל"ד ע"ב], ותשב"ץ [קטן] סימן כ"ג, ושבלי הלקט [סי' צ"ג], ותניא [סי' י"ח ד"ה יש נוהגין] בשם תרגום ירושלמי.

זהו דבר מעניין. מביאים תרגום ירושלמי, שכתוב שם כך. מעתיקים זאת בהערות למטה (במהדורא החדשה שבהוצאת זכרון אהרן) בזה"ל, על הפסוק בפ' בשלח 'אכלוהו היום', ג' פעמים 'היום' מן הדין, אנא ידע דבר ישראל חייב למיכל ג' סעודות בשבת. חד ברמשא, וחד בצפרא, וחד בערבית. אי נמי, לאפסוקי ולברוכי בין מיכלא למיכלא. עכ"ל התשב"ץ והפל"ב. רואים שהיו עושים הפסקה, ואוכלים פעמיים.

ולאחר מכן הוא מביא, כי ישנם כאלה החולקים. העיקר, שישנן דעות כאלה. לכן אני אומר, כי מסתברא שאצל אבותינו נע"ג – כך מהרי"ץ ראה – ישנם כאלה אשר נהגו ככה. אם כן, בדורות שאחריו הידועים לנו, בדורות שלפנינו, לא שמעתי מי שהיו נוהגים לחלק את סעודת שחרית לשתים. אולם יכול להיות, כי הדבר הוא בגלל שהשלחן ערוך פסק,

שערי יצחק – השיעור השבועי

אליעזר ממיץ. גם הרוקח בסימן רס"ז כתב שכך אל"ל ה"ר אליעזר ממיץ, משמע דכך הורה לו למעשה ע"כ. זהו הדבר השלישי.

כעת, דבר רביעי. מה אנחנו שואלים? שהדבר הוא נגד הש"ע, אשר כתב שלא יוצאים בכך יד"ח? תשובה לכך, הרי ישנו כלל – רבים עכ"פ סוברים כך – כי לא קיבלנו הוראות הרמב"ם והש"ע, ב'שעת הדוחק'. ובנדון דידן, הרי ישנו מצב של שעת הדוחק. אנשים שאין להם את האפשרות לקיים את סעודה שלישית כפי שצריך, בערב פסח שחל בשבת. נכון שבש"ע כתוב שלא יוצאים יד"ח, אבל הרי סוף סוף ישנן דעות שכן, ובשעת הדוחק לא קיבלנו. צריכים לדעת, כי לכלל הזה, ישנם כמה מקורות. וגם מחכמי תימן.

הבאתי בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק א' [אבן העזר, סימן קנ"ה דף שע"ו], שישנה מחלוקת בעניין הזה, אולם עכ"פ ג"ע מהרי"ץ סובר כפי הדעה השנייה. הבאתי שם בזה"ל, וכ"כ בהדיא החר"ץ – זהו הרב פראנקו – ראב"ד חברון, בשו"ת שערי רחמים חלק א' סימן י"ג דף כ' ע"א, שחלילה להתיר אף בשעת הדוחק נגד גדולת מרנא הב"י אשר נתקבלו הוראותיו בכל תפוצות ישראל וכו' ע"ש.

אמנם חולק הוא בזה ע"ד מהר"א עזריאל (מר ניהו ראב"ד ירושלם עיקו"ת בעל שו"ת כפי אהרן), שהביא שם לעיל מינה, שפסק להתיר בשעת הדוחק, נגד פסק מרן בב"י ובשלחן ערוך הל' עירובין סימן שס"ב סעיף י"א בעניין צורת הפתח, שאם חיבר הקנה העליון עם שני הקנים מן הצד לא מהני עש"ב. למרות ששניהם ספרדים, יש ביניהם ויכוח בנ"ד.

וגם בתשובת מהר"ח קורח – זכר צדיק וקדוש לברכה – התיר בפשיטות בשעת הדוחק לטלטל ביו"ט עצים יבשים כדי שלא יפסידום גשמים, עפ"י דעת התוספות, נגד הרי"ף והרמב"ם [וגם מרן הש"ע שפסק כמותם בסי' תק"ב סעיף ג'] כמו שהבאתי בבארות יצחק הל' יום טוב ס"ק ע"ט, דף מ"ג.

כמו כן כתבתי בס"ד בחלק ב' [סוף סימן רמ"א] בזה"ל, מלבד מה שי"ל אליבא דהסוברים דלא קיבלנו הוראות מרן הש"ע בשעת הדחוק, כמו שכתבתי בס"ד בתשובה ח"א סימן קנ"א אות א' ד"ה מיהו ע"ש, דלכאורה א"כ ה"ה לרבינו הרמב"ם

שלא יוצאים בכך ידי חובה. והשתילי זיתים, ג"כ לא השמיט זאת. ואפילו מהרי"ץ, העדיף את הדעה השנייה. לכן בסופו של דבר, העניין נשתכח. אבל בזמן מהרי"ץ, לפני מאתיים וחמשים שנה, יכול להיות שהיה מנהג כזה אצל חלקם.

רצוני רק להסביר בכך, כי הסיבה שמהרי"ץ בכל זאת הביא את זה, מפני שכך הוא ראה במרעיונו. ומדברי השתילי זיתים, אין שום ראיה. כי כידוע, פעמים רבות הוא מתעלם מן המנהג. מצוי בספרו שאם המנהג הוא נגד הש"ע, אזי הוא לא מזכיר אותו בכלל.

למשל, בש"ע כתוב כי בערב פסח שחל בשבת, לשים את הבצק בערב שבת אחרי חצות, כדלעיל. ולמרות שבמציאות כולם בקהילותינו נהגו לאפות במוצאי שבת, ובטור מובא דעות כאלה, מ"מ בספר שתילי זיתים, 'מאן דכר שמיה'. לא נזכר הדבר כלל. מהרי"ץ הביא זאת, כמו שיבין המעיין ממה שכתב בעץ חיים ח"ב דף ב' שלהי עמוד א', ד"ה ונהגו. וכמו שהסברתי בס"ד בתשובה שהזכרתי לעיל. אבל השת"ז לא הביא מזה כלום. ואדרבה.

וכן לגבי חזור וניעור בפסח, השת"ז בכלל לא מזכיר זאת. הוא הולך, כמו הש"ע. כידוע.

אם כן מובן, כי גם בנ"ד אין ראיה מכך שהשת"ז לא הביא מנהג כזה, או לפחות שיש דעה כזאת. מי שהחזיק וחיזק את המסורת והמנהגים, זהו רק מהרי"ץ. ממילא בנ"ד מסתבר כי הדבר ג"כ קשור לזה.

יש להוסיף כי כבר הבית חדש על הטור בהלכות פסח סימן תמ"ד העלה דעות ראשונים שכתבו כך, וזה לשונו, מה שאמר דסעודה ג' זמנה אחר המנחה וכו', כך פירש רש"י בפ"ק [דף יג. ד"ה מזון שתי סעודות], וכך היא דעת רוב פוסקים, כדלעיל בסימן רצ"א [מב: עי' ב"י ד"ה זמנה]. אבל הר"א ממיץ בספר יראים [השלם ח"ב סוס"י ש"א] כתב, ב' סעודות ב' שביעות יחלק לג' סעודות, ואין מכאן ראיה שסעודה ג' שאכלה קודם ארבע שעות לא יצא עכ"ל. נראה דסבירא ליה דאע"ג דבפרק כל כתבי [דף קיח.] משמע דסעודה שלישית במנחה היא, היינו לכתחילה היכא דאפשר. אבל בערב פסח דלא אפשר, ליכא ראיה דלא יצא בדיעבד קודם מנחה. וכ"כ המרדכי בפרק קמא [סי' תקמ"ב], והגהות מיימוניות בפרק ג' דחמץ [אות ב'] על שם ה"ר

לדידהו. ועיין פסקי מהרי"ץ הלכות יו"ט סוף סעיף י"ז, דבמקום שאין צורך גדול, יש להחמיר באיסור מוקצה ביו"ט, כי כן דעת הרמב"ם ע"כ.

הרי כידוע, איסור מוקצה ביום טוב, הוא יותר חמור מביום שבת. כך פסק הרמב"ם, וכן הש"ע, על פי הגמרא בביצה [דף ב' ע"א]. מכיון שביום טוב ישנם הרבה קולות, מצד אוכל נפש, ראו מאידך להחמיר יותר באיסור מוקצה, בכדי שאנשים לא יזלזלו. אומר מהרי"ץ, תחמיר כמו הרמב"ם, אם אין צורך גדול. משמע כי כאשר ישנו צורך גדול, אפשר לעשות גם נגד הרמב"ם. ישנם שם עוד כמה דיוקים.

בכל אופן, לכל הפחות בנ"ד יש לנו הסבר, שזאת שעת הדוחק, והם סמכו על כך.

שאלה מהקהל: איזה דוחק יש פה? שיקיימו את הסעודה בבשר ודגים?

תשובת מרן שליט"א: הדוחק הוא, א' כדי לקיים זאת בפת. הרי מרוויחים פה משהו. ב' מי שאין לו בשר או דגים. מי שהוא עני. לא נשאר לו. בבוקר גמרו הכל. הערה מהקהל: גם לגבי שחיטה, סמכו על דעת שני פוסקים, למרות שזה נגד הרמב"ם והש"ע.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל שם ישנה סיבה אחרת. בעניין טריפות הקילו בארץ תימן, מפני הפסד מרובה. לא רק נגד הרמב"ם והש"ע, אפילו נגד רוב הפוסקים. אפילו כשמצאו רק שני פוסקים שמתירים. [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק אחרי מות וקדושים התשע"ג].

פעם כמהר"ר סלימאן אלקארה זצ"ל, פסק להתיר באיזו שאלה בטריפות. אמרו לו, אבל כבוד הרב, אין פה שני פוסקים שמתירים, אלא רק אחד. והוא ענה, אני מצטרף לאותו פוסק... גם אני דעתי ככה.

צריכים לדעת, כי בתימן היתה עניות גדולה. רובם ככולם. מקודם שאלו, למה זו שעת הדוחק? כי היתה עניות ודוחק עצום. אם המארי היה אומר 'ברוך מקדש ישראל', הדבר היה כואב. ישנם אנשים, שלא היה להם אוכל אחר. ואם המדובר בחתונה, ובעלי שמחה הם עניים, זה היה ממש אסון. לא לחנם עשו לולולו, תכף כאשר המארי היה אומר שזה כשר, כיון שהיתה שמחה גדולה.

ג' סיבות מדוע לא התירו רבים מן הפוסקים לאכול מצה מבושלת או מטוגנת בערב פסח שחל בשבת.

ברם צריכים להבין כאן, דבר נוסף.

מדוע לא נתקבל בעם ישראל, לעשות מצה מטוגנת או מבושלת בערב פסח. חוץ מכמה רבנים, שהם מתירים. וגם אנחנו מתירים זאת באופן פרטי, כאשר ישנו צורך, כגון – כפי שהזכרנו בשיעור הקודם – בתי מלון ובתי חולים, שישנם להם בכך קשיים, או משפחות ברוכות ילדים, כן ירבו, שיהיו להם ח"ו מכשולים אם לא יעשו מצה מטוגנת או מבושלת. אבל בכל הדורות, כפי שרואים בכל הפוסקים, אכלו חמץ בערב פסח שחל בשבת. לכאורה, למה לא אמרו את הפתרון של מצה מבושלת, או מטוגנת – לדין שמטוגנת היא כמו מבושלת. ישנם כאלה המחמירים במטוגנת, אבל אנחנו אומרים שהטיגון דינו כבישול, בכל דיני התורה. אבל מבושלת, בודאי שזהו דבר פשוט וקל, שכולם יכולים לעשותו. מדוע לא עשו את העצה הזאת, בכל הדורות, עד לפני כמה עשרות שנים, שאז התחילו לעורר על כך, בא"י ובארצה"ב, היו כמה רבנים אשר פרסמו את העצה הזאת, ונהיתה מכך מחלוקת, כי רבים לא הסכימו לכך.

לפי עניות דעתי, ישנן לכך שלוש סיבות.

ראשית, ישנם כאלה שאמרו, כי אם תבער את החמץ מלפני שבת, ובשב"ק תהיה לך רק מצה – נניח לדעת המתירים לאכול מצה רגילה בליל שב"ק, כי זה עדיין לילה, וביום שב"ק לאכול מצה מבושלת או מטוגנת – פירושו שהוספת עוד יום לחג הפסח, וישנו איסור בל תוסיף. ישנם כאלה שטענו כך.

שאלה מהקהל: וכי יש איסור בל תוסיף, לפני קיום המצוה?

תשובת מרן שליט"א: גם על זה הויכוח. ברם עכ"פ אני הקטן אומר, כי בכל זאת, גם אם אין בל תוסיף ממש, עדיין הדבר נראה כמו בל תוסיף. [כמו שכתבו רבוותא לעניין ישיבה בסוכה ביום השמיני בארץ ישראל. איתמר]. ולכל הפחות 'לתא' דבל תוסיף.

מי שיעיין בספר ערב פסח שחל בשבת, שחיבר הרה"ג צבי כהן, יראה כי בפרק שמיני [דף נ"ה] הביא בזה"ל, והנה כתב הג"ר משה ראזין בירחון הפרדס מחודש ניסן התשי"ד [שנה כ"ח, חוברת ז'], דמכמה טעמים אסור לאכול מצה בערב פסח שחל בשבת.

דאם ינהגו כן, באכילת מצה לילה ויום, וגם בזהירות מחמץ כל היום כולו, הרי זה כאחד מימי הפסח, ויש בזה חששא דבל תוסיף. דאם תצא הוראה מבית דין, יאמרו הקהל שהוסיפו בי"ד יום אחד על ימי

שערי יצחק – השיעור השבועי

וישנו עוד שיקול – וזאת הסיבה השלישית – שהוא על פי הסוד, כי ישנו עניין לאכול חמץ בדוקא. גם אלה שלא אמרו זאת, הם כנראה הרגישו בליבם שלא לחינם חז"ל אמרו 'משיירין מזון שתי סעודות', למרות שהיה פתרון קל ע"י מצה מבושלת או מטוגנת.

מצאתי בס"ד מקור לכך. זהו דבר חידוש. הרגשתי כי ישנו בכך איזה 'עניין', חיפשתי ומצאתי כי כתב זאת רבי חיים הכהן, שהיה תלמיד מובהק של מהר"ח ויטאל, בספרו טור ברקת [דף הלכות פסח דף 48]. הרי בספר הזה, מבוארים הסודות על סדר השלחן ערוך. כל סעיף, מהו נימוקו על פי הנסתר.

הוא כותב כך, אף על גב כי שקדושת שבת הוא דוחה על ידו את הקליפה למטה, אמנם מ"מ אנחנו אוכלים חמץ, פת ולחם, דהיינו מפני כי השורש של סטרא אחרא אינו מתבטל, משא"כ בחג הפסח וכו'.

ובהמשך הוא כותב יותר במפורש, מפני כך בא החיוב זה בי"ד שחל להיות בשבת, בודקין ליל י"ג, ומבערים הכל מלפני השבת, ומשיירין מזון של ב' סעודות, שהם צורך השבת.

והוא על-דרך הנ"ל, כי עניין החמץ, יש בו צורך כשאר ימות השנה, מפני כי אותו המעט אשר בתוכו הלחם, הוא צורך גבוה. ע"ד משאחז"ל 'זהנה טוב מאד' הוא יצר הרע, מפני שאלולי כך לא היה האדם נושא אשה, ולא יבנה בית, כי יראה כי הכל למיתה הם עומדים. בשביל מה שיבנה בית ויתחתן? הרי כולם הולכים לאיבוד בסוף? והיה נחרב העולם. וכן נמי צריך התעוררות עליון, כנ"ל בפ' יקר מחכמה, מכבוד סכלות מעט. לא 'גומרים' את יצה"ר עד הסוף. צריכים להשאיר קצת.

אמנם לצורך סעודה שלישית, א"א לעשות אותם ע"י פת של חמץ, שהנה נאסר מן התורה מחצות היום ואילך, שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים, אך חלק כנוצר לעיל.

שאלה מהקהל: זהו גם כאשר חל ערב פסח ביום חול? תשובת מרן שליט"א: כן. דהיינו, שהאדם לא יחמיר' לאכול מצות בכל השנה. שהאדם לא יגיד, אהה, אם המצה רומזת על יצר הטוב, א"כ בשביל מה צריכים חמץ? אני אוכל מצות בכל ימות השנה. המשך השאלה מהקהל: כוונתי לערב פסח שחל בחול, האם ג"כ ישנו עניין לאכול רק חמץ?

הפסח, ועוברים על מה שכתוב בתורה שבעת ימים תאכלו מצות וכו'.

ואף דלעבור בבל תוסיף בעינין כוונה, כדאיתא בסוכה דף מ"ו ע"א – הרי בערב סוכות מותר לישוב בסוכה – שאני התם שאין הישיבה בסוכה מוכחת שיושב לשם מצוה בצל סוכה. משא"כ כשאוכל מצה, ובוצע על המצה לשם לחם משנה, ונזהר מלאכול חמץ כל היום, שפיר איכא חששא דבל תוסיף.

הכל צועק 'פסח', כל הדברים מראים שזהו פסח. אם כן אין חמץ כלל. הוספת יום לחג הפסח. הוא מאריך ומוסיף על כך.

וזה לא רק הוא. כבר בספר אפי זוטרי – הביאו הגרי"ח פאלאגי, בספרו חיים לראש, כנזכר במילואים שם בס' ע"פ שחל בשבת [דף קצ"ח קצ"ט] – כתב בזה"ל, אם באנו לאסור אכילת חמץ, נמצא שמוסיף יום אחד ועובר על בל תוסיף יעו"ש.

הוא מביא שם בהמשך, את הויכוחים שהיו בעניין זה. ובכל אופן, החכם הנז"ל – בירחון הפרדס הנז"ל – סיים בזה"ל, מכל אלו הטעמים, יש למנוע מזה, ולהנהיג לאכול חמץ בליל שבת ובשחרית וכו'. ומאז ומעולם, לא עלתה על לב חכמים בישראל לנהוג כן יעו"ש.

הוא – הרב צבי כהן בספרו ערב פסח שחל בשבת – מביא אח"כ דברי החולקים עליו. אבל גם מאלה אשר חלקו עליו אמרו, שסברו דלית לן בה מבחינה הלכתית, אבל בודאי שהוא צודק למעשה בכך, כי אין לעשות סייג חדש באכילת מצה בליל י"ג. והלא אפשר להכין לליל שבת חלות קטנות, כמדת אכילתו וכו' יעו"ש.

או פיתות, שהן אינן מתפוררות. ומיד בתחילת הסעודה, לאכול בזהירות לפחות כזית, ולכתחילה כביצה. וזהו. להמשיך לאכול את שאר הדברים. זאת סיבה אחת.

סיבה שנייה. חושבני כי ישנו בכך עניין, של חינוך והרגל טוב וחשוב לילדים. אכן מצד אחד הדבר קשה, כי ישנם פירורים אשר עלולים להתפור, אבל בכדי לחנך את הילדים בפועל לזהירות מן החמץ, לקבוע בליבם את החרדה, שיראו ויחושו כמה נזהרים, רצו להכניס להם זאת 'בעצמות', שיהיה להם הרגל והרגש להיזהר, כאשר יראו זאת במו עיניהם. יכול להיות שזהו השיקול.

תשובת מרן שליט"א: המדובר הוא, אם תאכל רק מצות. אבל אם האדם אוכל גם חמץ וגם מצה, כגון מצה עשירה, אזי אין בעיא. אבל אם יהיה לו רק מצה, יוצא שהוא ביטל את החמץ, כי אין אז חמץ בכלל.

המשך השאלה מהקהל: כוונתי לשאול כלפי ההנהגה שהרב אמר, לגבי ערב פסח בשחרית, שלא לאכול חמץ.

תשובת מרן שליט"א: טוב, אולי כיון שזאת רק סעודה אחת, הדבר אינו משמעותי. בנ"ד המדובר על שתים-שלוש סעודות, ושם המדובר על סעודת אחת בשחרית. וכי ישנה חובה לאכול תמיד חמץ? העיקר, שלא תעשה משהו נגדי, למנוע זאת בצורה נרגשת וניכרת.

שאלה מהקהל: מלשון הטור ברקת משמע קצת, כי רק בשב"ק ישנו עניין בכך.

תגובת מרן שליט"א: יכול להיות, כי יש לו פה מהלך שלם, הוא עשה חשבון של קדושת פסח וקדושת שבת. אינני יודע האם זאת תהיה הוכחה, למי שיתעמק בעצם העניין.

שאלה מהקהל: יש גם את דברי הירושלמי, כי מי שאוכל מצה בערב פסח, הוא כבועל ארוסתו בבית חמיו. א"כ זה גם יכול להיות סיבה לאסור.

תשובת מרן שליט"א: אבל אלה שמתירים מצה מבושלת, הם סוברים כי היא לא 'ארוסה', מכיון שלא יוצאים בה ידי חובה. פה היא נקודת המחלוקת. שאלה מהקהל: יש גם את שיטת הגר"א.

תשובת מרן שליט"א: נכון. טוב שהזכרת זאת. הגר"א בביאורו לש"ע סימן תמ"ד אומר, כי עפ"י הזוה"ק אין תקנה, ואין אפשרות בע"פ שחל בשבת לעשות סעודה ג'. וצריכים א"כ לחלוק את סעודת שחרית לשתים. וכך גם החזו"א נהג בעיקבותיו.

להלכה ולמעשה, העיקר הוא לאכול בשר ודגים, או פירות. את זאת אפשר לאכול, גם אחרי שעה עשירית. אבל אם רוצים לאכול משהו שנעשה מדגן, אזי צריכים לפני שלוש שעות. צריכים להקדים את תפילת המנחה, ועד השעה רבע לארבע – שאז זהו כבר הזמן שאסור לאכול דברים שנעשים מחמשת מיני דגן, דברים שהם משביעים – אפשר לאכול לביבות מטוגנות, או דברים שנעשים מקמח מצה, כפי שאמרנו בעבר, כגון עציד.

הערה מהקהל: או עוגות.

תשובת מרן שליט"א: על כך, עוד מעט נדבר בלי נדר.

או מצה עשירה, אם ישנו הכשר טוב. בינתיים הדבר לא ידוע.

שאלה מהקהל: אפשר גם לביבות שהן אפויות.

תשובת מרן שליט"א: כן. העיקר שאין לכך 'תוריתא דנהמא'.

ועל כך ברצוני לדבר כעת בס"ד.

תגובה למכתב לגבי הנאמר בשיעור הקודם. א' בעניין חלוקת סעודת שחרית לשתים. ב' בעניין שאין לתת אפי' לקטנים בערב פסח מצה מבושלת או מטוגנת. ג' בעניין ההיתר לקיים מצוות סעודה שלישית בעוגת (מאפה) קמח מצה.

קיבלתי מכתב חשוב, מידידנו הרה"ג יואב עובדיה גבלי הי"ו מהעיר עמנואל ת"ו, באמצעות ידידנו הרב אמציה עוזרי הי"ו.

הוא שמע את השיעור הקודם, וכתב בנושא הזה שלוש הערות. בכדי לקצר, מחוסר פנאי, אגיד בפניכם רק את העיקר, והעורך ידפיס את המכתב בשלימותו, למי שירצה ללמוד את העניין באופן יסודי יותר.

וזה לשונו במכתבו, בס"ד יום שני כד אדר התשפ"ה. לכבוד מורינו הגאון הגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א.

הנני שולח כמה גרגירים שעלו לנו, לאחר ששמענו את השיעור השבועי הנפלא "שערי יצחק" מוצש"ק פרשת ויקהל-פרה התשפ"ה.

א' כת"ר אמר בשיעור שיש נוהגים לחלק הסעודה לשניים, והזכיר זאת בעיקבות מהרי"ץ בסידור עץ חיים (ב). שכתב זאת, ואמר כת"ר שדבר זה נגד השו"ע בסימן רצ"א ס"ג דלא מהני לחלק הסעודה לשניים קודם חצות, וממילא לא ראוי לנהוג כן.

ובאמת אם נתבונן בלשון המג"א סימן תמד (ס"ק א) שהביא עצה זו כתב בלשון זו "ומכל מקום גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים, דהא יש אומרים דיוצא בזה שלטי גבורים על המרדכי וכל בו", וכן המשנ"ב (ס"ק ח) "ועיין באחרונים שכתבו דטוב גם כן שיחלק סעודת שחרית של פת לשנים דהא י"א דיוצא בזה ידי סעודה שלישית". וגם הכה"ח (ס"ק ח) "דסעודה ג' זמנה אחר המנחה. ומ"מ גם בשחרית יפסיק סעודתו לשנים דהא י"א דיוצא בזה, שלט"ג וכו'".

שערי יצחק – השיעור השבועי

מבושלת/מטוגנת, משום ש"א שיוצאים גם בזה יד"ח מצה, ושיש להתאמץ ולהקפיד בזה. זולת במשפחות מרובות ילדים שיש חשש שיפוררו שיש להתיר מצה מבושלת.

ובאמת שאשמח אם כת"ר יאיר את עיני, מדוע שלא יתן בסעודה ראשונה מצה מבושלת. שהרי ע"פ עיקר הדין יכול לאכול מצה רגילה, שכל האיסור מתחיל ביום דווקא (כדעת הרמב"ם ורי"ף. משנ"ב סימן תע"א ס"ק יב ודלא כהמג"א, וכ"פ כת"ר בשע"ה ח"ג סימן ח"פ אות ב'), ובמצה מבושלת שיצאה מכלל מצה בערב ערב פסח, מדוע לא יקלו לכתחילה לקטנים.

וכן בסעודה שנייה, מדוע לא נקל לכתחילה לקטנים לקיים במצה מבושלת (דמטוגנת, דעת הפמ"ג שיש חשש שמא יוצא בה יד"ח), והרי סועדים אותה קודם זמן איסור חמץ ואין לחוש למצה עשירה (רמ"א סימן תמ"ד ס"א ע"פ הגר"א ס"ק ז) או לשרויה (הגר"ז בשו"ת סימן ו), ולקטני קטנים שאינם בקיאים בסיפור יציאת מצרים בודאי שמותר שהרי אפי' מצה רגילה התירו להם (רמ"א סימן תע"א ס"ב).

ודבר זה יכול להועיל ממש להורים שחוששים מפירורים, דהרי קי"ל סתם תינוק דרכו לפרר ושלא תהיה חומרא הבאה לידי קולא, ובסוף יצטרך לחזור ולבדוק את ביתו (שו"ע סימן תלד ס"א).

ראשית צריכים לדעת, נכון שאנו פוסקים כי איסור אכילת מצה בערב פסח הוא מתחיל רק מעלות השחר, אבל הדבר אינו מוסכם. זה לא 'חלק'. דהיינו, מדייקים כך מלשון הרמב"ם, אבל זה העיקר לחומרא, כלומר שהאיסור מתחיל מהבוקר, לאפוקי שזה לא יותר מאוחר, אחרי ארבע שעות. כי הרי ישנה את דעת הר"ז והרא"ש, כי האיסור הוא רק מאחרי ארבע שעות. ומהרמב"ם רואים, שהאיסור כל היום. הדבר בודאי נכון. ברם, מי אומר שזה גם לא בלילה? על כך, אין הוכחה מדברי הרמב"ם.

לשון הרמב"ם בסוף פרק ששי מהל' חמץ ומצה [הלכה י"ב] כך הוא, אסרו חכמים לאכול מצה בערב הפסח, כדי שיהיה היכר לאכילתה בערב. 'כל היום'. והרי היום מתחיל מהלילה, כפי שנאמר [בראשית א', ה'] וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר, יוֹם אֶחָד. א"כ יכול להיות, שהמדובר גם על הלילה שלפני כן.

בכל אופן, המגן אברהם סובר כך.

וכוונתם שבנוסף לקיום סעודה שלישית ב: מצה עשירה/פירות/בשר ויין, שיאכלו אחר חצות, יקיימו גם העצה הנ"ל לחלק הסעודה לשניים, ויצא יד"ח הראשונים דס"ל שחיוב ג' סעודות בשבת אינו תלוי בזמן אלא בסעודות.

ובאמת מלשון מהרי"ץ בסידור, משמע שהבין שיש אשר רק מחלקים את הסעודה לשניים.

נראה שכוונתו להעיר, כי מהרי"ץ העלה בלשון י"א וי"א, א"כ מובן זה או זה או זה. אולם הוא מביא בשם האחרונים, כגון המגן אברהם, שכותב בלשון 'גם'. דהיינו, הם לא אמרו, רק לחלק את סעודת שחרית לשתיים, אלא הם אמרו, תעשה 'גם' את זה. דהיינו, תרויח גם את הדעות הללו. כמו כן, תרויח שהינך אוכל פת. כי אם תאכל מצה עשירה, זה לא ממש פת, הדבר רק בדיעבד, אולם כעת ישנה לך אפשרות לעשות לכתחילה. אמנם ישנה מחלוקת בדבר, אבל יש אומרים שהדבר מועיל, אם כן תחמיר. וממהרי"ץ משמע, כי רק לחלק את הסעודה לשתיים. נראה כי זהו מה שהוא מתכוין לשאול.

ברם לאמיתו של דבר, נראה כי זאת איננה קושיא על מהרי"ץ. בודאי נכון שבספרי האחרונים, ישנן דעות כאלה, כמו שכתב. האמת היא כי קשה לדעת, לגבי מ"ש מהרי"ץ שכך כתבו האחרונים, על איזה אחרונים המדובר, כי הוא לא ציין את שמם במפורש. ויכול להיות שהוא התכוין לס' טור ברקת, אשר הזכיר רק מצה עשירה. והוא לא הביא את הדרך הראשונה.

אבל, הדבר אנו משנה. לגופו של עניין, בודאי שישנם כאלה הסוברים, רק לחלק את סעודת שחרית. לדידהו הדבר מספיק, אם האדם עושה כך. ואנחנו למסקנא אומרים, שתעשה כפי שתי הדעות. תעשה גם את זה, וגם את זה. אתה רק מחמיר, ותבוא עליך ברכה. אבל לגבי העניין הזה, שישנן דעות כאלה, הרי אמרנו כי כך שיטת בעל הלכות גדולות, וכן כל הראשונים שהבאנו לעיל, רק שמהרי"ץ מאד קיצר.

ולפי מה ששיער מעב"ת לעיל כי מהרי"ץ העלה סברא זו מפני שראה שיש נוהגים כך, ממילא לא קשיא מידי. איתמר.]

*

שאלה שנייה שהוא שואל, כת"ר אמר בשיעור שלכתחילה אין לתת אפי' לקטנים מצה

גם הגרי"ח בשו"ת רב פעלים [בחלק שלישי סימן כ"ז] האריך על כך, וכתב שגם בלילה אסור לאכול מצה. המדובר לגבי כל ערב פסח שחל בשבת. הוא מביא הרבה ראיות לכך, וכך המסקנא שלו.

הגרי"ח כותב בזה הלשון, ועל שאלה הב', שרוצה לאכול מצה בליל י"ד. הנה מדברי המג"א סי' תע"א סק"ו מוכח, דגם ליל י"ד בכלל האיסור. אך הרב חק יעקב כתב, בליל י"ד מותר. וכן מבואר בהר"ן להדיה. וכן משמעות הירושלמי והפוסקים והב"ת, וכ"כ באליהו זוטא, וכן הוא באליהו רבא ע"ש. והרב ערך השלחן כתב, דבליל י"ד משמע דמותר. וכ"כ הרשב"ץ ח"ג סי' ר"ס.

אבל א"ח אות קי"ד כתב, דאסור בלילה וביום. וכן משמע קצת מסי' תמ"ד. וכן דעת המג"א, ועיין טעם הרמב"ן במלחמות ע"ש.

ומ"ש עיין טעם הרמב"ן במלחמות, היינו שכתב הטעם, כיון שביעור חמץ בלילה, נעשית לו מצה כארוסה בבית חמיו עכ"ל. מוכח דסבר הרמב"ן, אכילת מצה אסור גם בליל י"ד וכו'.

מיהו לפי טעמו של הרמב"ן, שתלה הטעם בזמן שחל ביעור חמץ, הא ודאי דאסור לאכול מליל י"ד. והאיי טעמא נראה מסתבר טפי. אצלנו כבר אין חמץ בנמצא. ממתי שישנו ביעור חמץ – שזה יוצא בערב שבת – אזי הדבר כבר נאסר.

ובסוף הוא כותב, ומאחר דמצינו בחזרת טעם זה, ה"ה במצה דאין לאכול בליל י"ד, כדי לאכול בליל ט"ו בחיבה, שתהיה אכילתה בליל פסח כדבר חדש. ועוד, הא איכא נמי טעם הרמב"ן ז"ל, שתלה הדבר בשחל עליו ביעור חמץ. ועוד נמי, לסברת המג"א ודעמיה, האיי טעמא דבועל ארוסתו בבית חמיו, ישנו על האוכל ליל י"ד.

ולכן, הגם דחק יעקב ואליה רבא, כתבו היתר בזה, אין להקל. והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר.

כך היא המסקנא שלו.

בקיצור, ישנם המחמירים גם בלילה. וכפי שאמרנו, מהרמב"ם אין ראיה חותכת וברורה.

עכ"פ אם עיקר שאלתו היא, למה לא להקל לקטנים? התשובה היא פשוטה, בשביל לחנך אותם, כמו שהקדמנו. ולא לתת מהלכים לעניין הזה של מצה מבושלת או מטוגנת, כי לבסוף יהיה כביכול שאין כעת שום חמץ.

*

השאלה השלישית שלו, היא בקשר לעוגה. וז"ל, כת"ר התיר לקיים מצות סעודה שלישית, בעוגת (מאפה) קמח מצה. ואמר, כי אע"פ שיש מחמירים, דעתו נוטה להקל.

ובאמת שלא זכיתי להבין. דבשלמא לביבות מקמח מצה (קניידלאך) שהזכיר כת"ר בשיעור, ודאי שמותר. שהרי רוב ככל הפוסקים מתירים בזה, זולת מקהילות החסידים שחוששים משום שרויה (ע"פ הגר"ז בשו"ת סימן ו, וי"א שגם דעת הגר"א כן). אבל במאפה העשוי מקמח מצה, הרבה מאד פוסקים מחמירים. שהרי הרמ"א בסימן תע"א ס"ב כתב להדיא שלא נתבטל ממנה שם מצה, אפי' נילושה ביין ושמץ, וכש"כ שלא נילושה. וכ"כ מג"א (ס"ק ח), חק יעקב (ס"ק י הניח הדבר בספק), פמ"ג (א"א ס"ק ח) וכן השת"ז לא השמיט הגהה זו. וכן החמירו בזה המשנ"ב (ביש בה תואר לחם. שעה"צ ס"ק טז), שו"ת שבה"ל ח"ח (סימן קיז שאלה א' אפי' באין עליה תואר לחם), הגריש"א (אשרי האיש ח"ג עמ' שע), שו"ת אור לציון ח"ג (עמ' קמ"ו), וחזו"ע פסח (ח"א עמ' קצט) ועוד הרבה פוסקים.

ואם כת"ר מיקל בעוגה כזו, היה לו להתיר בשופי במצה מבושלת, שלדעת הגמ' (ברכות לח: פסחים מא.) והרבה פוסקים, מותר הדבר, משא"כ בעוגה שהיא קולא יותר דחוקה.

כן נלע"ד השפלה, אחר קידה ובקשת מחילה אלף פעמים.

המתאבק בעפר תלמידי חכמים ותלמידיהון

קטן תלמידיו

יואב עובדיה גבלי

עמנואל.

האמת היא, שהשאלה שלו השלישית, טובה. שפתים ישק מד"נ. אבל זה בגלל שקיצרתי בכך מאד, יען כי כבר הארכתני על כך בס"ד לגבי ערב פסח שחל בשבת הקודם, בדרשת שבת הגדול – מוצש"ק ויקרא התשפ"א בשל"ב, הסברתי שם את העניין באריכות, הבאתי את חילוקי הדעות, ואמרתי כי נכון שישנם דעות שמחמירים, אולם נראה לי שהדבר מותר. וביארתי שם את הסיבה.

יש להעיר כי לביבות וכו' שכתבתי ושארתי, לא התכוונתי לקניידלאך, אלא מה שעושים מקמח מצה עם ביצים וסוכר ושמץ וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ומיעוטה מצה, כיון דאם קבע סעודתו עליה חייב בנט"י ובהמוציא.

כעת תשמעו את הסוף, ובספר ערב פסח שחל בשבת, בהערות הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בסוה"ס, מצדד להתיר לאכול עוגיות אלו עד שעה עשירית, כיון שנאבד מהם תואר לחם.

א"כ אשרינו מה טוב חלקנו. כיוונתי לדעת מו"ר הגרש"ז א.

ומי שירצה לעיין עוד בעניין, שיראה באור מרדכי, קובץ י"א, התשפ"א דף כ"ז.

מי שמחמיר, שיחמיר. אולם מצד הדין, מסתבר שמותר. ושפיר דאמי להקל כי זוהי מלתא דרבנן.

*

שאלה נוספת שקיבלתי בעניין זה בזה"ל, שלום רב. הרב בירר היטב הדק שאין לאכול מצה מבושלת/מטוגנת בערב פסח. השנה שחל ערב פסח בשבת כתב הרב לקיים סעודה ראשונה ושנייה בפת ולא במצה.

אצלנו בכולל מתפללים הנץ, ולאחר מכן הרב מוסר שיעור עד לשעה 10 בבוקר לערך. לאחר השיעור, אין אפשרות לקיים סעודה שנייה בפת, אלא במצה מטוגנת בלבד.

מה לעשות? לבטל את השיעור? כעת הוא מעמיד אותנו, על 'מדת הדין'. ישנו שיעור תורה.

יורה לנו הרב, את הדרך אשר נלך בה.

א' האם נבטל שיעור של כ-30 אנשים, כדי להחמיר לאכול פת ולא מצה. או שנקיים השיעור כרגיל, ולאחר מכאן נקיים סעודה שנייה במצה.

ב' ואם כך יורה הרב, מה לגבי סעודה שלישית, לאחר שכבר אכלנו מצה מטוגנת בבוקר וסמכנו על הפוסקים המיקלין, נאכל בסעודה שלישית לאכול גם מצה מטוגנת, או שנחמיר כדעת הרב ונאכל מזונות?

ג' ואם נאכל מזונות, האם זה לא יהיה חוכא ואטלולא, דפעם סמכינן על המקילין ופעם לא? איתי דמארי.

יישר כוחו. הוא רוצה לעמוד כאן על 'העוקץ', עד היכן הדברים מגיעים. כי על ידי כך מחדדים את הדברים.

ברם, אם רוצים, ישנם פתרונות.

דבר ראשון, כפי שאמרנו לעיל, פוסקים רבים אומרים כפי שאנחנו נוהגים, שאפשר וצריך להתפלל

ברם, בכדי שלא יהיה בית המדרש בלא חידוש, אומר על כך עתה עוד שני דברים נוספים.

ראשית, אביא מה שבדעתי להוסיף בעז"ה בשלחן ערוך המקוצר – במהדורא המושלמת אני מוסיף מתקן ומשלים בס"ד הרבה דברים, וזהו אחד מהם שרשום אצלי מלפני כמה שנים – בזה הלשון, וממה שקבעתי סעיף זה כאן, מובן שאפילו בערב פסח מותר לאכול לביבות הללו, שהרי בסימן זה בערב פסח עסיקינן.

הרי שם בהלכות ערב פסח שחל בשבת, הבאנו את הדין של ברכת לביבות מטוגנות. לכאורה, מה הדבר קשור לערב פסח? אלא מובן כי אז מותר לאכול את זה. הדבר אינו כמו מצה רגילה, שאסור לאכלה בערב הפסח.

ולא רק זה. גם עוגה אפויה שנעשית מקמח מצה, עם מיני מתיקה.

ואין הם דומים להא דכתב הרמ"א בהגהתו לש"ע סי' תע"א סוף סעיף ב', דמצה שנאפית כתקנה ואח"כ נתפררה ונילושה ביין ושמץ, אינה נקראת מצה עשירה ואסורה לאכילה בע"פ יעו"ש. דהתם מיירי שיש בה תואר לחם, וכמ"ש בכה"ח שם סס"ק ל"ג, משא"כ בנ"ד שפנים חדשות לגמרי באו לכאן. כאשר לוקחים קמח מצה וכו', ועושים מכך עוגה, אין על זה תואר לחם.

וכן דייק לנכון בשמירת שבת כהלכתה פרק נ"ו הערה נ', מדברי המשנה ברורה, דהרמ"א מיירי דוקא כשלא נתערבו בה הרבה מי פירות, ולכן לא נתבטל ממנה שם מצה וכו' יעו"ש ב.

מצאתי לכך סייעתא בספר שמירת שבת כהלכתה, כי הוא מדייק כך מלשון המשנה ברורה, וגם הוא סובר שהדבר מותר.

זהו דבר אחד.

והשני, בספר פסקי תשובות [סימן תע"א, דף תי"ד] הביא בזה"ל, מצה מפוררת (קמח מצה) שנילושה ביין ושמץ וכדו' ונאפית כמין עוגיות, יש להחמיר ולא לאכלה בערב פסח, כיון שאם קובעים עליהם סעודה מברכים המוציא וברהמ"ז.

ובהערה [43] הוא מציין כך, שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קי"ז, שו"ת אור לציון ח"ג פי"ג אות ג', הגש"פ הגרי"ש אלישיב זצ"ל (דיני ער"פ). ואף כי בשעה"צ סקט"ז אוסר רק ביש בה תואר לחם, מ"מ למעשה יש להחמיר, ואפילו רובה שמץ ביצים וסובר

– בערב פסח שחל בשבת – מעלות השחר. ושראו לעשות כך, כדי לא לנגוע חלילה באיסור חמץ. א"כ הם לא חייבים להמתין להתפלל בהנץ, אלא שיקומו לפני כן ויתפללו. אם השיעור הוא כ"כ חשוב, 30 אנשים, בשבילם זהו חיזוק גדול, והדבר יכול בהחלט להיות סיבה, שלא לבטל שיעור קבוע. על כן, שיקדימו את התפילה. מפורש כך כבר בכנה"ג, בהגהת הטור סימן תמ"ד.

ישנה אפשרות נוספת, שיעשו את השיעור לפני התפילה.

ואם הדבר אינו עוזר, ישנה עוד אפשרות, לעשות את השיעור לפני תפילת מוסף. אם הם מתפללים בעלות השחר, אזי הזמן יספיק.

שאלה מהקהל: ומה עם הקידוש? הרי הסעודה תהיה בשחרית?

תשובת מרן שליט"א: לא דיברתי לגבי הסעודה, אלא מתי לקבוע את השיעור. כפי שאמרתי, או שיתחילו את התפילה בעלות השחר, או להקדים את השיעור לפני כן. ואם יגידו, שאינם יכולים לקום מוקדם, שילכו לישון מוקדם. אם רוצים, אפשר למצוא פתרונות. ואם אין ברירה, אין מנוס, נשאר זאת לשיקול דעתם, לפי העניין והזמן והמקום.

שאלה מהקהל: הדבר נקרא 'אין מנוס'? הרי בכל שב"ק אני יכול לומר זאת.

תשובת מרן שליט"א: הרי מתבאר מהגמרא בחולין [דף קל"ג ע"א], שאביי ביטל תפילה בציבור בשביל השיעור. זהו מה שאמרו שם, אנסיה ליה עידניה, אליבא דפירש"י שם [אף כי לדעת הרי"ף שם, הכוונה לעניין אחר לגמרי]. ישנו עניין חשוב מאד של תלמוד תורה, 'זתלמוד תורה כנגד כולם'. ישנם אנשים, שבלי לתלמוד אז, אין להם 'חמצץ', אין להם זמן אחר שיעסקו בתורה. בשבילם זהו אויר לנשימה. אבל כפי שאמרתי, אם רק רוצים, ניתן למצוא פתרונות. ישנם האומרים 'לא יכולים', אבל בעצם הם 'לא רוצים'...

שאלה מהקהל: אפשר כמ"ש מהרי"ץ, שהתפילה תהיה יותר במרוצה וכו'?

תגובת מרן שליט"א: מהרי"ץ כתב בזה"ל, יאמרו אותה 'קצת' במרוצה. ישנה כאן עוד מלה...

שאלה מהקהל: למה לא לומר יותר פשוט, שיעשו את השיעור אחרי הסעודה?

תשובת מרן שליט"א: כנראה כיון שכבר חזרו לבתיהם, הם כבר לא יחזרו. צריכים 'לתפוס' אותם, בעודם בבית הכנסת.

המשך השאלה מהקהל: מה יש להם לעשות מהשעה 10:00 עד השעה 1:00?

תשובת מרן שליט"א: זאת המציאות שלהם.

מסקנת מרן שליט"א להלכה ולמעשה. ושו"ת הציבור.

שאלה מהקהל: מהי המסקנא למעשה?

תשובת מרן שליט"א: המסקנא הלכה למעשה היא, שהכי טוב לקום להתפלל בעלות השחר, ואז יש זמן אפילו לחלוק את סעודת שחרית לשתים. להכין מראש בצמצום, שיהיה לכל אחד מבני הבית שיעור כביצה, פיתות שאינן מתפוררות, ולאכול זאת מיד בתחילת הסעודה. חמץ, לא מצה מבושלת, ולא מטוגנת. לתפוס את הילדים, להשגיח עליהם היטב שיאכלו בזהירות, ומאז ואילך כבר לא אוכלים חמץ, אלא אוכלים את התבשילים. לאחר מכן מברכים ברכת המזון, מחכים חמש דקות, או אומרים דברי תורה, או יוצאים החוצה וחוזרים – העיקר שתהיה הפסקה בין הסעודות – ואז נוטלים ידיהם שוב ואוכלים וכו'. ולאחר מכן, סעודה שלישית, בלביבות מטוגנות וכד', לפני שעה עשירית. כך זה למהדרין.

שאלה מהקהל: לגבי התבשילים, באיזו סעודה לאכול את התבשיל היותר חשוב?

תשובת מרן שליט"א: על כך דיברנו בזמנו בשיעור, כי ישנן חילוקי דעות מה יותר חשוב, אבל הבאנו ראיות כי כשחולקים את סעודת שחרית לשתים, עדיף שהמאכלים היותר חשובים, יהיו לסעודה האחרונה.

שאלה מהקהל: גם לחלק את סעודת שחרית לשתים, וגם לאכול אח"כ סעודה שלישית?

תשובת מרן שליט"א: זה הכי טוב. ומי שקשה לו, הוא יכול לבחור אחת מן השתים. או זה, או זה. אולם מי שיכול לעשות את הכל, הרי זה משובח.

שאלה מהקהל: לא עדיף יותר, לעשות את הסעודה השלישית אחרי חצות היום?

תשובת מרן שליט"א: לא. הרי אי אפשר לעשות סעודה שלישית בפת. לכן אנחנו אומרים, לעשות גם את זה. כי ככה אוכלים חמץ, שאפשר לאכול רק עד ארבע שעות. כאשר חילקתי את סעודת שחרית

שערי יצחק – השיעור השבועי

תשובת מרן שליט"א: השאלה האם זהו 'כבוד שבת', שהאדם יאכל בגינה.

המשך השאלה מהקהל: כוונתי לומר, שהוא יצא ויחזור.

תשובת מרן שליט"א: זה עוד יותר טוב. מבחינת הפסק. חשבתי שכוונתך על אלה שיוצאים לאכול את החמץ מחוץ לביתם, אוכלים אז באיזה חור, באיזו פינה. זה לא כבוד שבת. לא שערום אבותיכם. שאלה מהקהל: לגבי מה ששאלו מקודם, בעניין אכילת תמרים, האם ישנה לתמרים עדיפות. שמעתי כי עדיף בשר ודגים, על התמרים.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות, לגבי פירות אחרים. מהמג"א ועוד אחרונים משמע כי בשר יותר טוב מתמרים, כי הוא לא חילק במיני הפירות. אבל לפ"ד כף החיים שציינתי לעיל, משמע כי תמרים ושאר ז' המינים עדיפים מבשר, מפני שמברכים אחריהם מעין שלוש.

והמקום ברוך הוא יברך את כולנו בברכה המשולשת בתורה, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

בברכת התורה
הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050-4140741

לשתים, עשיתי כבר שלוש סעודות, יצאתי יד"ח ג' סעודות. אבל כיון שישנם הסוברים שלא יצאתי בזה ידי חובה, ע"כ כעת אני אוכל לביבות מטוגנות, או עוגה העשויה מקמח מצה, וכדומה. אבל את זאת צריכים לגמור, לפני השעה רבע לארבע. ואם עבר רבע לארבע, אפשר לאכול רק בשר, או פירות, או אורז וכו'.

שאלה מהקהל: אם הוא יכול, או לחלק את הסעודה, או לעשות סעודה שלישית בדברים הללו? מה עדיף? תשובת מרן שליט"א: עדיף לכתחילה שיאכל אז אחר שש שעות ומחצה, לביבות מטוגנות, או מצה עשירה, או ישתה יין וכו'.

שאלה מהקהל: אם עושים סעודה שלישית אחרי חצות, ישנו עניין לעשות אותה 'מעין שלוש'?

תשובת מרן שליט"א: כמה פוסקים כתבו שלא לאכול אז הרבה, למרות שהדבר מותר כי זה לפני שלוש שעות. לא להגזים, שמא ישביענו ולא יהא תאב לאכילת מצה בלילה, שזהו העיקר. אא"כ אדם לפי טבעו. תאכל מה שמוכרח, כיעויין בחמדת ימים.

המשך השאלה מהקהל: השאלה האם ישנו עניין, כגון לאכול תמרים, בכדי שיהיה מעין שלוש?

תשובת מרן שליט"א: כן. שהסעודה תהיה כמה שיותר חשובה. שתהיה סעודה שלישית בהידור. בודאי שהדבר יותר טוב. ולא דוקא תמרים, העיקר שיהיו משבעת המינים. וש"ר כי כן מפורש בכף החיים סי' תמ"ד ס"ק ט"ז.

שאלה מהקהל: יש לנו את דעת בעל ספר העתים, האומר שאין לחלק את סעודת שחרית לשתים, משום ברכה לבטלה וכו'. כמו שהרב הביא מקודם. הוא הביא פעם אחת את הצד הזה, ופעם אחת את הצד הזה. א"כ אם נעשה גם וגם, הדבר יכול להיות קולא, לגבי בעל העתים.

תשובת מרן שליט"א: הוא דיבר, באופן שלא עושים הפסקה. מברכים ברכת המזון, ומיד נוטלים ידים. משא"כ כאשר עושים הפסקה. וכיון שהדבר נעשה לצורך, זה לא נקרא ברכה שאינה צריכה. ברכה שאינה צריכה, נקרא כאשר אין סיבה. אבל אם אתה עושה הפסקה, כמה שיותר, חמש דקות או עשר דקות, אזי הדבר 'חלק'.

שאלה מהקהל: עדיף לצאת מהבית? זהו יותר 'סילוק'?